

AAN DE SLAG MET

DOORSTROOM EN WAARDEVOL SCHOOLEXAMEN

Kijk wat
leerlingen voor
hun ontwikkeling
nodig hebben

Praktijkvoorbeeld

Academie Tien stelt het keuzemoment voor onderwijsrichting uit

Instrumenten

Checklists PTA, examenreglement en schoolexamen

Maatwerktafel

Meer ruimte geven aan talentontwikkeling van leerlingen

VORAAD

Vereniging van scholen
in het voortgezet onderwijs

PRAKTIJKVOORBEELDEN

- 04** Bied leerlingen gelijke kansen door later te selecteren
- 10** Meer kleur in het schoolexamen
- 16** Toetsing en examinering: ongelijk is niet oneerlijk
- 25** Leerlingen zoeken de uitdaging op
- 30** Goed afsluitend schoolexamen heeft een 'strak' PTA
- 32** Leerdoelgerichte rubrics helpen leerlingen groeien
- 36** Samenwerking tussen vmbo en mbo zorgt voor meer kansen
- 40** Durf je PTA een eigen invulling te geven

WETENSCHAP

- 08** De Kennisrotonde beantwoordt: 'Welk effect heeft het strikt toepassen van overgangsnormen op de verdere schoolloopbaan van zittenblijvers?'

INSTRUMENTEN

- 07** Zittenblijven voorkomen?
- 14** Welke mogelijkheden zijn er om jouw leerlingen maatwerk aan te bieden?
- 20** Handreikingen school-examen voor bestuurder en examensecretaris
- 28** 3x aan de slag met het schoolexamen
- 35** Checklists examenreglement, PTA en schoolexamen
- 43** Tips van experts

Cover
Luca, Marit en Gijs zijn leerlingen van Impulse Leeuwarden (zie pagina 30).

Doorstroom en waardevol schoolexamen

Een soepele doorstroom naar een vervolgjaar, andere onderwijsrichting of vervolgopleiding is van groot belang binnen het voortgezet onderwijs. Als school investeer je daarom onder andere in de begeleiding van leerlingen, gewenningsactiviteiten en een goede inhoudelijke aansluiting van onderwijsrichtingen. Onderdeel hiervan is de invulling van het schoolexamen. Door de talenten en competenties van leerlingen tot hun recht te laten komen in het school-examen, stimuleer je het eigenaarschap over hun leerproces.

WVO 2020 en het Uitvoeringsbesluit WVO geven ruimte om het schoolexamen – in tegenstelling tot het centraal examen – passend in te richten bij de onderwijsvisie van de school en de mogelijkheden van een vak. Dat levert een rijker onder-

wijsprogramma, gemotiveerde leerlingen en meer kansengelijkheid op.

In dit magazine vind je inspirerende praktijkvoorbeelden, praktische instrumenten en theoretische inzichten over hoe je aan de slag kunt gaan met het verbeteren van de doorstroom en het creëren van een waardevol schoolexamen.

Om scholen te ondersteunen bij een schoolontwikkeling is het fasenmodel ontwikkeld. Dit model vind je in het hart van dit magazine. Elke school en iedere ontwikkeling start vanaf een ander punt in het fasenmodel. Om dit principe te verhelderen vind je in dit magazine bovenaan ieder praktijkvoorbeeld de fase van het ontwikkelproces waarin de bewuste school zich bevond.

Kijk voor meer actuele informatie over dit onderwerp ook op vo-raad.nl

Fasen van het ontwikkelproces

“Durf je PTA een eigen invulling te geven”

Wisse de Blaauw

VOORTGEZET LEREN
Een campagne van de VO-raad
Leerlingen motiveren met toekomstgericht onderwijs

Colofon
Deze publicatie is een productie van het programma Voortgezet Leren van de VO-raad. Schoolleiders, bestuurders en leraren uit het voortgezet onderwijs kunnen bij Voortgezet Leren terecht voor ondersteuning en inspiratie op het gebied van school- en onderwijsontwikkeling. Utrecht, 2023 Contact: voortgezetleren@vo-raad.nl

De meningen die in dit magazine worden weergegeven, komen niet noodzakelijkerwijs overeen met de standpunten van de VO-raad. En door de tijd is het mogelijk dat informatie in dit magazine achterhaald raakt.

Bied leerlingen gelijke kansen door later te selecteren

Achtstegroepers krijgen regelmatig schooladviezen die niet bij de leerling passen. De Onderwijsraad adviseert daarom om het selectiemoment voor onderwijsrichting later te laten plaatsvinden. Bij Academie Tien doen ze dit nu een aantal jaren. Schoolleider Albert Wijnsma en leraar Mariëlle Roks-Evers leggen uit hoe dit bijdraagt aan kansen-gelijkheid en zelfvertrouwen bij leerlingen.

Al in februari krijgen leerlingen van groep 8 het beslissende schooladvies. Ze groeien in de maanden en jaren daarna nog zo, waarom dan al zo vroeg en jong voorselecteren? Dat vindt Mariëlle Roks-Evers, leraar juniorenstroming (10-12 jaar), de gebruikelijke groep 7 en 8 van het basisonderwijs, bij Academie Tien in Utrecht. “Je ziet de spanning en frustratie rond dat ene belangrijke moment, dat zo bepalend is voor hun toekomst.” Op deze school gaat dat anders: het selectiemoment is verplaatst naar de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Tot dat moment blijven de leerlingen bij elkaar in één klas in dezelfde vertrouwde schoolomgeving.

Langer met elkaar blijven leren

Bij Academie Tien zitten leerlingen van tien tot en met achttien jaar op één school, opgedeeld in drie

Leraar Mariëlle Roks-Evers en schoolleider Albert Wijnsma van Academie Tien.

Een later selectiemoment is in lijn met het advies van de Onderwijsraad. Lees hier meer

afdelingen: de juniorafdeling (10-12), de onderbouw (12-15) en bovenbouw (15-18). Leerlingen sluiten de bovenbouwperiode af met een eindexamen op mavo-, havo- of vwo. Tienjarige leerlingen kunnen zich al verdiepen in middelbare schoolvakken die hun interesse hebben. De aanwezigheid van verschillende leeftijdscategorieën versterkt deze ‘mini-maatschappij’, bijvoorbeeld als leerlingen uit de bovenbouw lesgeven aan de jongere leerlingen. Albert: “Onze visie is dat onderwijs zowel persoonlijk als gemeenschappelijk is. We bieden daarom flexibiliteit in de individuele leerroute van de leerlingen en vinden het tegelijk ook belangrijk dat leerlingen van verschillende achtergronden en onderwijsrichtingen langer van en met elkaar blijven leren.” Dit resulteert in de praktijk in een vloeiendere doorstroom van basis- naar middelbare school.

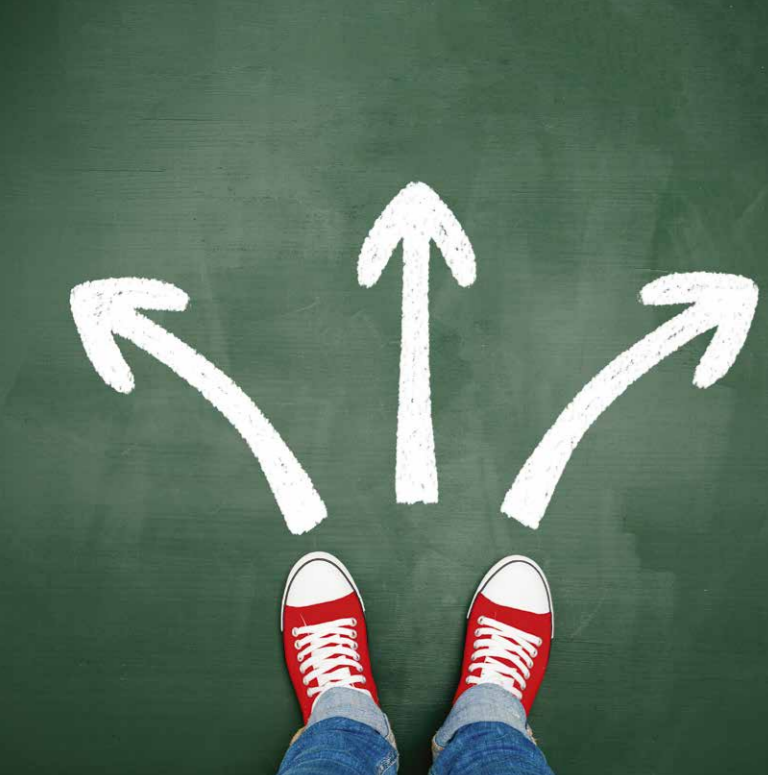
Talenten ontwikkelen

De junioren volgen basisschoolvakken zoals taal en rekenen bij leraren als Mariëlle. Leraren van het voortgezet onderwijs komen op vaste momenten langs om les te geven. Zo leren ze de vakken en hun middelbare schoolleraren alvast kennen. Wanneer leerlingen doorstromen naar het voortgezet onderwijs, blijven ze als klas bij elkaar, onafhankelijk van hun onderwijsrichting. Individuele leerlingen volgen hun vakken binnen verschillende onderwijsrichtingen, hebben keuzeruimte in hun roosters en opties om te versnellen en verdiepen. Albert: “Op die manier onderzoeken we eerst wat leerlingen in de praktijk van de middelbare school, per vak, kunnen en hoe ze zich daarin ontwikkelen. In plaats van de onderwijsrichting al daarvoor te bepalen. Zo komen de talenten van leerlingen tot hun recht.”

Leren van diversiteit

“Het effect van een verkeerd schooladvies is vaak blijvend. Enerzijds omdat het advies te vroeg komt, maar ook omdat het bevestigend werkt op andere factoren dan het daadwerkelijke talent van een kind,” vindt Albert. Eenmaal ingedeeld in een onderwijsrichting, komen leerlingen daar moeilijk weer uit, stelt hij: “Een vroege

“Laat leerlingen van verschillende achtergronden en onderwijsrichtingen langer van en met elkaar leren”

selectie dwingt veel leerlingen in een richting.” Volgens hem hebben leerlingen er juist baat bij om langer te onderzoeken welke richting past, en daarnaast langer van elkaars diversiteit te kunnen leren. “De school is in wezen een ‘mini-maatschappij’, waar je je leert verhouden tot elkaar. Wij vinden het belangrijk dat leerlingen hier de vruchten van plukken. Ik denk dat als leerlingen een langere tijd met elkaar verbonden zijn op één plek, zij bovendien minder kans hebben om eenzaam te worden.”

Differentiëren door leerdoelen en verwonderingsvraag

Voor de leraren betekent de indeling in afdelingen deels anders werken dan voorheen. Mariëlle: “Bij de juniorenafdeling heb ik een vaste klas van 22 kinderen. Daar werk ik met door hen zelf gestelde leerdoelen en hebben we regelmatig gesprekken waarin we ze stimuleren om zelf te reflecteren op hun doelen, houding en drijfveren.” Ze krijgt inzicht in de voortgang en kan differentiëren via het programma Snapper. In het voortgezet onderwijs ontwikkelen de leraren deels zelf het curriculum en het onderwijsmateriaal. Aan de hand van een verwonderingsvraag gaan de leerlingen acht weken aan de slag met een opdracht. “Dit wordt beoordeeld aan de hand van een rubric, daarbij kijken we op welk kennisniveau een leerling zit.”

Het welbevinden van de leerling

Albert: “Een half jaar geleden is een, met name, kwalitatief onderzoek gedaan vanuit het bestuur naar het

“Leerlingen gaan met meer zelfvertrouwen naar het voortgezet onderwijs”

welbevinden van de jongste junioren. Er zijn gesprekken geweest met kinderen, ouders en leraren om erachter te komen hoe de leerlingen zich voelen binnen de junioren en wat hun ervaring was met de inzet van vakleraren.” Mariëlle: “In het eerste jaar hebben ze een meting gedaan hier op school waaruit bleek dat de junioren zich over het algemeen fijner voelden en meer capabel dan de leerlingen die in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs instroomden. Ze zijn zich beter over zichzelf gaan voelen en zijn meer in staat om te gaan met wat er van hen gevraagd werd. Daarnaast bleek dat een aantal oudere junioren doorstromen naar een andere onderwijsrichting dan dat ze na het eerste jaar als advies meekregen. En steeds meer leerlingen starten in de onderwijsrichting die bij hen past. Je ziet dus dat door het uitstellen van de onderwijskeuze en door deze leerlingen voor te bereiden op het voortgezet onderwijs, zij in de eerste drie jaren van het voortgezet onderwijs beter hun weg binnen het schoolsysteem vinden.”

Naar een systeem van 0-18 jaar

Mariëlle: “We zijn aan het kijken hoe we de overgang voor de junioren iets soepeler kunnen laten verlopen door te overleggen met de coach en de oude leerkracht. Ook zijn we aan het onderzoeken of we samen met een basisschool naar 4-18-onderwijs kunnen gaan. Dan komen leerlingen van die school altijd vanaf groep 7/8 naar Academie Tien. We hebben mooie leerlijnen vanaf groep 7 die we graag doorzetten, ook naar jongere leeftijden.” “Richting een systeem voor 0-18 jaar, want dat lijkt ons ideaal”, vult Albert aan. ○

Bekijk ook eens de handreiking ‘Kansrijke doorstroom na de brugklas’

Zittenblijven voorkomen?

Geen enkele leerling wil graag een schooljaar overdoen. Voor de meeste leerlingen werkt dit demotiverend, met als gevolg een negatief effect op de schoolloopbaan. Juist daarom wil de VO-raad onnodig zittenblijven voorkomen, met een handreiking die je op weg helpt!

Er kunnen soms goede redenen zijn om een leerling te laten doubleren, bijvoorbeeld als er door ziekte te veel achterstand is om in te halen. Dan is zittenblijven* noodzakelijk. Maar in andere gevallen gaat het vaak om leerlingen die op slechts één of een paar vakken onder de maat presteren. Dan is het zonde om een heel jaar over te doen.

Het is belangrijk om als school in te zetten op het voorkomen van onnodig zittenblijven. Diverse onderzoeken tonen namelijk aan dat zittenblijven meestal ineffectief is; het is voor veel leerlingen erg demotiverend en het heeft invloed op de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Wie net een paar puntjes te kort komt

voor een vak en toch het hele jaar moet overdoen, raakt snel gedemotiveerd. Dat kan negatief uitpakken voor leerprestaties van de leerling, en ook die van medeleerlingen beïnvloeden. Het draagt daarbij lang niet altijd bij aan een succesvol vervolg van de schoolloopbaan.

PRAKTIJKVOORBEELDEN

Met de handreiking ‘Aan de slag om zittenblijven tegen te gaan’ draagt de VO-raad praktijkvoorbeelden aan die je inspireren bij het voorkomen van onnodig zittenblijven. Deze handreiking is gebaseerd op de resultaten uit eigen onderzoek, onder scholen met een laag percentage zittenblijvers. ○

Scan voor de handreiking

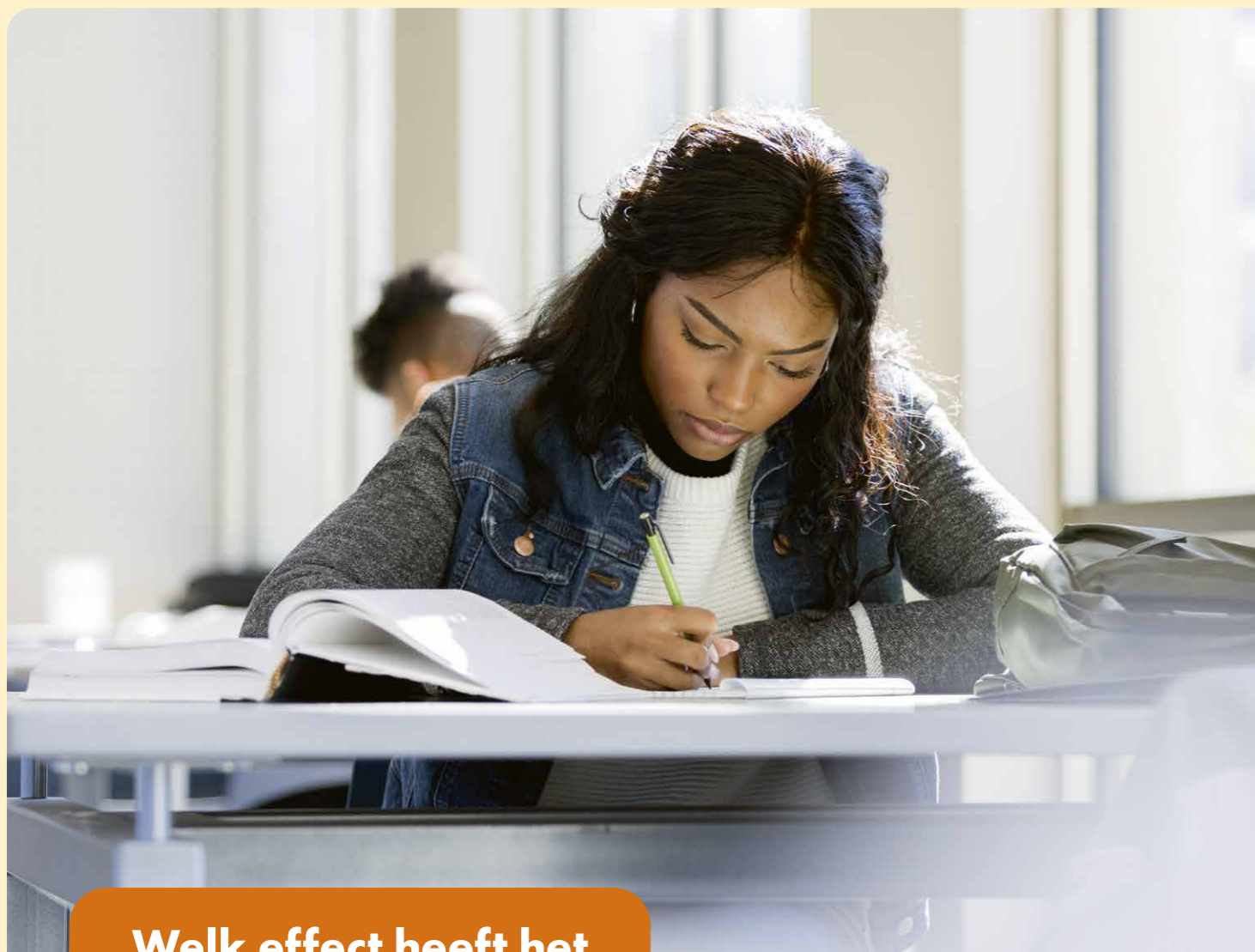
In deze handreiking wordt ingegaan op vier thema's die worden gezien als succesfactoren bij maatregelen tegen onnodig zittenblijven:

- 1 Visie op zittenblijven als ijk- en vertrekpunt.
- 2 Tijdige signalering van onderwijsachterstanden.
- 3 Leerlingbegeleiding binnen de school.
- 4 Anders omgaan met leerlingbesprekingen.

* De VO-raad geeft gehoor aan de oproep voor inclusief taalgebruik van LAKS. We zijn ons ervan bewust dat het woord doubleren wordt verkozen boven zittenblijven. Wij werken aan een aanpassing van deze publicatie.

De praktijk en theorie verenigd

De Kennisrotonde beantwoordt vragen van professionals uit de onderwijspraktijk met kennis uit onderzoek.

Welk effect heeft het strikt toepassen van overgangsnormen op de verdere schoolloopbaan van zittenblijvers?

Referentie: Kennisrotonde (2017). Heeft het strikt toepassen van overgangsnormen in het voortgezet onderwijs positief effect op de prestaties van zittenblijvers? (KR. 256).

Zittenblijven in het voortgezet onderwijs leidt niet tot betere schoolprestaties of minder ongediplomeerde uitval. De kans is klein dat het strikt toepassen van overgangsnormen een positief effect heeft op de verdere schoolloopbaan van leerlingen die niet voldoen aan de norm en toch overgaan.

Er zijn geen landelijke regels voor het zittenblijven van leerlingen. Scholen

voor voortgezet onderwijs stellen zelf hun overgangsnormen vast. De overgangsnormen zijn onderdeel van het onderwijskundig beleid van de school en moeten worden opgenomen in het schoolplan. Nagenoeg alle scholen hebben een uitgeschreven regeling met daarin criteria voor bevordering en zittenblijven. Vaak zijn de overgangsnormen ook opgenomen in de schoolgids en op de website van de school. De normen zijn veelal gebaseerd op rapportcijfers waarbij het aantal en de zwaarte van onvoldoendes een rol spelen, met daarnaast eventuele compensatiemogelijkheden door hoge cijfers. Gedrag en motivatie tellen minder zwaar mee.

De overgangsnormen zijn leidend bij het (voorwaardelijk) bevorderen van leerlingen. In de regel wordt daarover in een speciale docentvergadering aan het einde van het jaar per leerling besloten. Tijdens die vergadering kunnen uitzonderingen worden gemaakt, door een leerling die niet aan de normen voldoet toch over te laten gaan. Mogelijke redenen daarvoor kunnen privéomstandigheden en ziekte zijn, of één heel laag cijfer wat waarschijnlijk toevallig is voor dat jaar.

Overgangsnormen en zittenblijven

Om de gevolgen van het strikt toepassen van de overgangsnormen te achterhalen, is idealiter een uitsplitsing naar vier groepen nodig: het wel of niet voldoen aan de overgangsnorm in combinatie met de feitelijke uitkomst: wel of niet overgaan. Er is heel wat onderzoek verricht naar doubleren en overgaan in het voortgezet onderwijs, maar niet volgens bovenstaande verdeling. Wel is duidelijk dat er een overwegend negatief effect is

Op de langere termijn wisselen zittenblijvers vaker van school

van zittenblijven op schoolprestaties, zoals bijvoorbeeld toetsen. Op de langere termijn wisselen zittenblijvers vaker van school en stromen ze vaker zonder diploma uit. Over succes in het vervolgonderwijs van zittenblijvers is niets bekend maar later op de arbeidsmarkt verdienen zittenblijvers ongeveer evenveel als niet-zittenblijvers, en krijgen ze een even hoge uitkering. Bij al deze resultaten is rekening gehouden met zogenoemde selectie-effecten; minder goed presterende leerlingen hebben sowieso een grotere kans om zonder diploma uit te stromen en maken ook een grotere kans om te blijven zitten. En het gaat steeds om zittenblijven zonder dat er extra ondersteuning of een alternatief programma wordt geboden (bijvoorbeeld een zomerschool).

Strikte toepassing van overgangsnormen niet altijd in voordeel van de leerling

Uit beperkt onderzoek op één havo/vwo-school blijkt dat leerlingen die behoren tot de groep 'zware besprekgevallen' (drie onvoldoendes of meer in de onderbouw van vwo) maar toch zijn bevorderd, het uiteindelijk beter doen dan degenen die zijn blijven zitten. Ze halen vaker een vwo-diploma, ze stromen minder vaak af naar havo en ze vallen minder vaak uit zonder diploma. Omdat deze zware besprekgevallen overeenkomsten vertonen met leerlingen die

ondanks de overgangsnormen toch bevorderd worden, wijzen deze uitkomsten erop dat een strikte toepassing van overgangsnormen niet altijd in het voordeel van de leerling uitvalt. Verder is er geen onderzoek gedaan naar een eventueel preventief effect van zittenblijven of van het strikt hanteren van overgangsnormen. Wel is slechts vijf procent van de scholen in het voortgezet onderwijs van mening dat de kans op zittenblijven leerlingen motiveert om meer hun best te gaan doen.

Zittenblijven in het voortgezet onderwijs draagt al met al weinig in positieve zin bij aan de verdere schoolloopbaan van een leerling. Dat maakt de kans klein dat het strikt toepassen van overgangsnormen wel een positief effect zouden hebben. ○

→ Lees de meest recente inzichten op www.kennisrotonde.nl
Heb je zelf ook een vraag? Stel hem dan op www.kennisrotonde.nl/stel-je-vraag

Zeven praktijkvoorbeelden

Meer kleur in het schoolexamen

Een toenemend aantal scholen maakt gebruik van de schooleigen ruimte in het schoolexamen. Anders dan het centraal examen, biedt het scholen de ruimte om, binnen en naast de voorgeschreven stof in de examenprogramma's, eigen keuzes te maken. Hoe kan zo'n schooleigen invulling eruitzien? Lees verschillende mogelijkheden in deze praktijkvoorbeelden.

1 Schoolexamens in eigen tempo

Kenmerkend voor Roncalli SG (vmbo-tl/havo/atheneum) zijn de dalton-identiteit en Eigen Tempo Werkwijze (ETW). De keuzevrijheid die hierin besloten zit, is doorgetrokken naar het schoolexamen. Leerlingen van Roncalli moeten een minimaal aantal werkeenheden per leerjaar doorlopen, maar doen dat in hun eigen tempo. In samenspraak tussen school, leerlingen en ouders wordt bepaald welk tempo optimaal is. De meeste leerlingen volgen het reguliere tempo. Andere leerlingen volgen maatwerk, waarbij vertragen of versnellen mogelijk is.

De toetsen, en daarmee ook de schoolexamentoetsen, zijn gekoppeld aan de werkeenheden. Dat betekent dat leerlingen niet allemaal op hetzelfde moment dezelfde schoolexamentoets doen. Omdat het om een officieel examen gaat, is de keuzevrijheid de schoolexamentoetsen wel kleiner dan bij reguliere andere toetsen. Aan het begin van het schooljaar stellen de vakleraren samen met de leerlingen een aantal schoolexamenmomenten vast. Leerlingen nemen deel aan de geplande schoolexamentoets in de periode (werkeenheden) die aansluit bij het voor hen bepaalde tempo.

Het gebruik van meerdere toetsmomenten stelt wel organisatorische eisen. Om de betrouwbaarheid van de schoolexamentoets te garanderen, zorgen de leraren dat alle toetsen in meerdere versies beschikbaar zijn. Deze zijn gelijkwaardig qua lengte, hoeveelheid en type vragen. "Dat waarborgen we door goed overleg en het nastreven van het vier-ogen-principe", zegt manager onderwijs Femke Ammerdorffer. "Bij het maken van schoolexamentoetsen is samenwerken met een collega een voorwaarde." Deze samenwerking kan ook vakoverstijgend zijn.

Door het aantal schoolexamentoetsen te beperken, blijft het geheel organiseerbaar. Alleen wanneer landelijke maatregelen leiden tot wijzigingen in een PTA is het soms lastig, zegt Femke. "Zijn er aanpassingen in het programma van een vak, dan hebben we soms een bezemexamen nodig. We moeten goed in de gaten houden welke leerling welk cohort volgt." Vanwege het maatwerk is voor meerdere leerlingen een individueel PTA van toepassing.

➔ **Meer weten over het schoolexamen op Roncalli? Mail naar Annemiek van Put, via a.vanput@roncalli-boz.nl**

Leerlingen Ryan (l) en Noortje van het Terra Meppel vo.

2 Alle schoolexamens een groen tintje

Terra Meppel vo in Meppel geeft ook niet-groene vakken bij het schoolexamen een groen tintje mee. "Die context spreekt onze vmbo-leerlingen aan", zegt leraar Metty Padding. "De wereld van bloemisten, boeren, hoveniers, het brede groen: daar zitten de onderwerpen die onze leerlingen meekrijgen, die ze in het nieuws zien. Daarmee worden de toetsen voor hen actueel."

Vakken als Engels en Nederlands gebruiken bij schoolexamentoetsen vooral groene contexten. Bij spreekvaardigheid Nederlands debatteren leerlingen bijvoorbeeld over stellingen die worden aangeleverd door de groensectie. Bij schrijfvaardigheid Nederlands zit een sollicitatiebrief naar een bedrijf in de groensector, en ook de teksten bij grammatica gaan over groene onderwerpen.

De 'vergroening' is een van de kenmerken van het eenvoudige en vernieuwde schoolexamen op Terra Meppel vo en ook op de andere vestigingen van Terra. Sinds het schooljaar 2020-2021 hebben alle vakken een eenjarig PTA. Dubbelingen in de schoolexamens zijn geschrapt en het aantal PTA-toetsen per vak is sterk teruggebracht. Daardoor is er nu meer tijd voor practica en formatieve toetsen en voor het oefenen voor het centraal examen.

➔ **Meer weten over het schoolexamen op Terra Meppel vo? Mail Metty Padding, via m.padding@terra.nl**

3 Competentie-ontwikkeling in het schoolexamen

Op het Christelijk Lyceum Delft (vmbo t/m gymnasium) kunnen alle leerlingen schoolexamen doen in een of meer vakken waarin zij competenties ontwikkelen die van belang zijn voor hun toekomst, zoals planmatig werken, reflecteren en de waarde van wetenschappelijk onderzoek beoordelen. "Op deze manier kunnen we leerlingen vaardigheden meegeven die in het centraal examen niet aan bod komen", zegt teamleider en leraar Roy Nederpelt. Voorbeelden van dergelijke 'competentievakken' zijn onderzoek & ontwerpen (o&o, voor technasiumleerlingen), natuur, leven &

technologie (nlt, voor leerlingen met natuurprofielen) en bewegen, sport en maatschappij (bsm). Op dit moment werkt de school onder meer aan een nieuw competentievak voor het havo-examen. "We vinden het belangrijk dat alle leerlingen een competentievak volgen. Welk profiel ze ook kiezen, later hebben ze die vaardigheden nodig in hun baan", zegt directeur Eelke Smulders.

Omdat competenties lastiger te toetsen zijn dan cognitieve kennis, stimuleert de school dat leraren samen nadenken over de vormgeving van het schoolexamen. Bij o&o is dat relatief gemakkelijk, want onder de vlag van Stichting Technasium is al veel ontwikkeld. Voor dit schoolexamen werken leerlingen samen aan een opdracht van een bedrijf of

organisatie, zoals het ontwerp van een ziekenhuiskamer. "Zo'n organisatie krijgt een frisse blik en de leerlingen zijn met een opdracht uit de echte wereld bezig", zegt Eelke.

Een ander schooleigen element is de manier waarop de schoolvisie op burgerschap in het schoolexamen tot uiting komt, met vakken als godsdienst voor alle leerlingen, en algemene natuurwetenschappen (anw) voor alle vwo-leerlingen, ook leerlingen met maatschappijprofielen.

➔ **Meer weten over het schoolexamen op het Christelijk Lyceum Delft? Mail naar Roy Nederpelt, r.nederpelt@chrlyceumdelft.nl**

4 Een portfolio en assessment in het schoolexamen

Leren doe je het beste door te onderzoeken en daarop te reflecteren, vindt De Nieuwste School (mavo/havo/vwo). Voor bovenbouwleerlingen havo/vwo met een natuurprofiel speelt het vak natuur, leven & technologie (nlt) hierbij een grote rol. Voor het schoolexamen van dit vak tonen leerlingen hun onderzoeksvaardigheden aan met behulp van een portfolio. Daarin verzamelen ze bewijzen uit vakken zoals nlt, biologie en scheikunde of uit ervaringen buiten school. Eerst gebeurde dat aan de hand van de lijst met vaardigheden uit domein A van de examensyllabus. "Maar dat was zo'n lange waslijst, dat was niet te doen", zegt Julian Haerkens, nlt-coördinator in leerjaar 4. Nu moeten leerlingen aantonen dat ze vier rollen beheersen: innovator, strateeg, specialist en netwerker. Dat wordt getoetst tijdens een assessmentgesprek dat leerlingen twee-aan-twee voeren met twee leraren. Vóór die tijd hebben de leerlingen dan al feedback gehad op hun portfolio. De daarin genoemde punten kunnen ze tijdens het assessmentgesprek toelichten en verbeteren.

Eenheid in de beoordeling is belangrijk, want het portfolio is een schoolexamenonderdeel. Daarom hebben de leraren vooraf in 'ijkgesprekken' onderzocht welke taal geschikt is voor de beoordeling en langs welke 'assen' de prestaties worden gelegd (op de ene as: hoe relevant is een bewijsstuk?; op de andere as: hoe specifiek is de toelichting die de leerling op het bewijsstuk geeft?).

Door de versimpeling naar vier rollen zijn de assessmentgesprekken concreter geworden en hebben ze voor leerlingen meer betekenis gekregen. Ook is het voor leerlingen makkelijker geworden om bij een opdracht gericht medeleerlingen te betrekken met aanvullende competenties, zegt voormalig nlt-cordinator Wilbert Kiemeneij. "Het portfolio en het assessment moedigen aan dat leerlingen van elkaar leren en dat is een van onze doelen met onderzoekend leren."

➤ **Meer weten over het schoolexamen op De Nieuwste School? Lees het complete praktijkvoorbeeld**

5 Praktische toetsvormen in het schoolexamen

De komst van uniform toetsbeleid heeft binnen het Sondervick College (vmbo, havo, vwo) tot vernieuwing van het schoolexamen geleid. Onder het nieuwe toetsbeleid bevat elk PTA maximaal vier of vijf toetsen, verspreid over vier schoolexamenweken. Om dit mogelijk te maken, is nagenoeg alle lesstof van het centraal examen uit het schoolexamen geschrapt.

Gestimuleerd door de schoolleiding en de examensecretaris hebben verschillende secties de gelegenheid aangegrepen om op zoek te gaan naar toetsvormen met een meer praktisch karakter. Zo heeft het schoolexamen ckv in havo/vwo nu de vorm van een portfolio, bevat het schoolexamen geschiedenis een excursie naar een museum en is een van de vijf PTA-toetsen bij zowel biologie, natuur- als scheikunde een practicum.

De sectie wiskunde is een van de koplopers. "Wij willen de leefwereld van leerlingen het schoolexamen binnenbrengen", zegt wiskundeleraar Zaier Saboerali. Alle leerlingen doen nu bijvoorbeeld een praktische opdracht statistiek, op maat gemaakt voor hun opleiding. Zo doen mavoleerlingen in groepjes een statistisch onderzoek, presenteren dit en schrijven een verslag (een PTA-opdracht voor Nederlands). Kaderleerlingen maken een praktisch werkstuk waarvoor ze thuis kleine onderzoekjes doen: denk aan het vertalen van een reis met de familie in een kostenplaatje met diagram.

Binnen het Sondervick College was niet iedereen meteen overtuigd van de meerwaarde van het nieuwe toetsbeleid, maar inmiddels overheerst de overtuiging dat de toetskwaliteit erdoor verbeterd is. "En een kleiner PTA betekent ook nog eens minder werkdruk voor leraren", zegt examensecretaris Peter Cattenstart.

➤ **Meer weten over het schoolexamen op het Sondervick College? Mail naar Zaier Saboerali, via zsaboerali@sondervick.nl**

6 Presentaties in het schoolexamen vmbo

Het Vakcollege Helmond (vmbo basis/kader) vindt het belangrijk dat het schoolexamen de leerlingen stimuleert en uitdaagt. In het vmbo werkt een overmaat aan schriftelijke toetsen niet motiverend. Voor biologie – een vak met veel examenstof – hebben de schoolleiding en de biologiesectie daarom een afgeslankt PTA ontworpen. Hier zit geen stof uit het centraal examen meer in, want die stof wordt nu formatief getoetst. De overgebleven schoolexamenonderdelen (in leerjaar 3 zijn dat er 4 à 5) hebben een afsluitend karakter.

Ook zijn nieuwe toetsvormen gezocht, die beter passen bij de vmbo-leerling. Zo doen vierdejaars leerlingen bij mens & milieu nu een mondeling. In 25 minuten vertelt de leerling aan twee leraren wat hij of zij van dit onderwerp weet, ondersteund door vragen van de

leraren. Het vier-ogen-principe waarborgt de validiteit van de toets. Een ander voorbeeld is de exameneenheid erfelijkheid & evolutie, die eveneens wordt getoetst met een presentatie. Maar in plaats van die presentatie daadwerkelijk te geven, leveren de leerlingen een PowerPoint met aanvullende notities in.

De ervaringen met het afgeslankte en vernieuwde PTA biologie zijn positief, zegt biologieleeraar Paulus van Tilburg. "Doordat we aan de overgebleven schoolexametoetsen veel gewicht geven, voelen leerlingen voldoende druk om in beweging te komen. Minder toetsen heeft dan ook niet tot een duikeling in de resultaten geleid. En het is goed om op deze manier meer uitdaging in de school te brengen, voor leerlingen en voor leraren."

➤ **Meer weten over het schoolexamen op Vakcollege Helmond? Mail naar [Paulus van Tilburg, via \[p.vantilburg@omosghelmond.nl\]\(mailto:p.vantilburg@omosghelmond.nl\)](mailto:Paulus.vanTilburg@omosghelmond.nl)**

7 Het schoolexamen in één jaar

In de visie van Spring High (primair onderwijs/vmbo/havo/vwo) staan ontwikkelkansen voorop. Leerlingen krijgen zo lang mogelijk heterogeen les: pas na leerjaar drie vindt determinatie plaats. "Ook in de bovenbouw willen we dat de aandacht zo lang mogelijk naar het leren uitgaat in plaats van naar het examen", zegt schoolleider Camyre de Adelhart Toorop. Daarom kiest de school voor eenjarige PTA's in respectievelijk 4 mavo, 5 havo en 6 vwo. Als een school maar duidelijke keuzes maakt, is dit goed mogelijk, zegt Camyre. "Sterker nog: vroeger hadden alle scholen een eenjarig schoolexamen." Op Spring High houden deze keuzes in dat in het schoolexamen alleen zaken worden getoetst die niet in het centraal examen terugkomen. Ook de toetsvorm is zoveel mogelijk aanvullend: de sectie Nederlands laat leerlingen bijvoorbeeld debatteren en lesgeven aan de onderbouw, veel vakken werken met portfolio's en in het PTA voor wiskunde zit een grote praktische opdracht. Het aantal PTA-opdrachten is beperkt tot circa vijf per vak. Wél met twee herkansingen per periode, zodat van één opdracht niet onevenredig veel afhangt. Camyre ziet vanuit kansengelijkheid geen reden om zuinig te zijn met herkansingen. "De een bereikt het doel meteen, de ander heeft twee herkansingen nodig. Is dat erg? Het gaat erom dat leerlingen aan het eind bewezen hebben dat ze het kunnen."

➤ **Meer weten over het schoolexamen op Spring High? Lees het complete praktijkvoorbeeld**

Maatwerk: wat kan en mag?

Met maatwerk kun je meer ruimte aan talentontwikkeling en persoonlijke kwaliteiten van leerlingen geven: laat alle leerlingen presteren in eigen tempo en naar eigen kunnen, van praktijkonderwijs tot vwo. Welke mogelijkheden zijn er om jouw leerlingen maatwerk aan te bieden?

In het schema op vo-raad.nl vind je een overzicht van wat er mogelijk is met maatwerk. Denk aan vakken volgen in een andere onderwijsrichting, langzamer of sneller door het programma, en het plusdocument. We lichten hieronder een aantal mogelijkheden uit.

Scan voor het volledige schema

De leerling....	Wat mag en wat kan?	Waar moet de school op letten?	Toezicht**
... wil een of meerdere vakken op een hoger* niveau volgen en afsluiten.	Leerlingen kunnen alle vakken min één op een hoger niveau volgen en afsluiten. Indien één of meerdere vakken op een hoger niveau is/zijn afgesloten, wordt dit vanaf schooljaar 2017-2018 op diploma's eindexamen vermeld door middel van een aanvulling op de titel 'met vak(ken) op een hoger niveau' en vermelding van het aantal vakken. De specifieke vakken die het betreft staan op de cijferlijst. Voor diploma's staatsexamen geldt dit vanaf 1 september 2018. Als de leerling na het afronden van het eindexamen doorstroomt naar het hogere niveau, krijgt hij/zij vrijstelling voor de vakken die al op dat niveau zijn afgerond. <i>Bron: Staatscourant 2017 nr. 53354</i>	Wanneer vakken op een hoger niveau worden aangeboden, dient het Programma van Toetsing en Afsluiting aangepast te worden. Iedere leerling moet zijn/haar weg naar het te maken centraal examen wordt behandeld, inclusief de schoolexamens. Wijzigingen in de 'normale gang van zaken' van het PTA moeten worden besproken met de betrokken leraren, leerlingen en ouders, en worden goedgekeurd in de MR. Daarnaast moet bij DUO worden gemeld dat de leerling examen op een hoger niveau doet in een of meer vakken. Ook moet DUO weten dat er extra leerlingen examens doen, zodat deze extra examens op tijd op school aanwezig zijn.	Om de onderwijsresultaten van een school te beoordelen, kijkt de inspecteur naar het gemiddelde van alle behaalde examencijfers per vak per afdeling. Dit vormt de basis voor het inspectieoordeel over de leerresultaten. Dit oordeel kan alleen gegeven worden na onderzoek door een inspecteur. Soms vormen de gegevens die de inspecteur hanteert voor het oordeel over de onderwijsresultaten, niet het volledige verhaal. Afhankelijk van de situatie kan een inspecteur afwijken van de rekenkundige score op de onderwijsresultaten. Zo kan de inspecteur meewegen dat er leerlingen zijn die voor één of meer vakken examens hebben gedaan op een hoger niveau.

* De VO-raad geeft gehoor aan de oproep voor inclusief taalgebruik van LAKS. We zijn ons ervan bewust dat 'hogere' of 'lager' niet altijd de beste term is. Wij werken aan een aanpassing van deze tabel.

De leerling....	Wat mag en wat kan?	Waar moet de school op letten?	Toezicht**
... wil een of meerdere extra vakken volgen.	Leerlingen kunnen extra vakken volgen op een lager* niveau, bijvoorbeeld een praktijk- of beroepsgericht vak van het vmbo. Deze vakken tellen niet mee in de uitslagbepaling. Het behaalde cijfer wordt niet op de cijferlijst vermeld, maar kan wel een plek krijgen in het plusdocument van de leerling.	Het vak dient heel nadrukkelijk 'bovenop' het reguliere programma te worden gevolgd, en niet 'in plaats van' een ander vak. Examens doen in een vak op lager niveau is mogelijk, maar dit is geen officieel examen. Het is niet de bedoeling dat de kandidaat in de officiële examenzaal aanschuift en ook worden deze examens niet meegestuurd bij de tweede correctie.	
... wil in minder vakken examens doen. OF ... wil langzamer door het examenprogramma.	Het is niet mogelijk om minder vakken te volgen dan het minimum aantal vakken per opleiding. Het is in bijzondere omstandigheden (zoals ziekte) mogelijk om gespreid examens te doen. Gespreid examens houdt in dat de kandidaat het centraal en/of schoolexamen voor een deel van de vakken in het ene schooljaar en voor het andere deel in het daarop volgende schooljaar aflegt. Het eindexamen in een vak wordt of in het eerste of in het tweede van deze schooljaren afgesloten.	De aanlevering van de school-examencijfers verloopt via DUO (BRON). De school levert alleen de vastgestelde schoolexamencijfers aan van die vakken die zijn afgerond of waarin de kandidaat ook eindexamen in dat schooljaar zal afleggen. In BRON wordt tevens aangevinkt dat er sprake is van een gespreid examen.	Het bevoegd gezag moet de inspectie informeren alvorens een gespreid examen toe te staan. Dit houdt in dat er vooraf overleg dient te zijn met de inspectie, maar dat het bevoegd gezag de beslissing neemt. Het bevoegd gezag neemt het besluit tot gespreid examen in ieder geval voor aanvang van het eerste tijdvak van het eerste schooljaar van het gespreid examen.
... wil vakken eerder afronden.	Leerlingen kunnen alle vakken min één versneld volgen. De leerling kan in dat vak eerder examens doen. Versneld examens doen kan vanaf: <ul style="list-style-type: none"> • 4 vwo • 3 havo • 2 vmbo Scholen die meedoen aan de regeling Versneld en/of verrijkt vwo krijgen de ruimte om lesstof uit de bovenbouw aan te bieden in de onderbouw en daarmee het vwo-programma voor die groep leerlingen te comprimeren tot vijf jaar. Of een school versneld vwo aanbiedt, beslist de school. Zij doet dat in overleg met de medezeggenschapsraad (MR) van de school.	Wanneer een leerling versnelt, dient het Programma van Toetsing en Afsluiting gewijzigd te worden. Iedere leerling moet zijn voorzien van een PTA waarin zijn/ haar weg naar het te maken centraal examen wordt behandeld, inclusief de schoolexamens. Wijzigingen in de 'normale gang van zaken' van het PTA moeten worden besproken met de betrokken leraren, leerlingen en ouders, en worden goedgekeurd in de MR. Daarnaast moet bij DUO worden gemeld dat de leerling eerder examens zal doen. Ook moet DUO weten dat er extra leerlingen examens doen zodat deze extra examens op tijd op school aanwezig zijn.	Hoe tellen de cijfers van leerlingen die versneld examens doen mee bij de indicator Examencijfers? Dit betreft leerlingen die er zelf voor kiezen om eerder dan in het laatste jaar voor één of meer vakken examens te doen. Daarnaast zijn er leerlingen die versneld vwo doen. Dat zijn leerlingen die het vwo in 5 in plaats van in 6 jaar doen. Voor al deze leerlingen geldt dat alleen de cijfers van de vakken meetellen die in het jaar zijn geëxamineerd waarin ook de uitslag (geslaagd/gezakt) is vastgesteld. Als een school leerlingen versneld examens laat doen, kan de inspecteur daarmee rekening houden bij het bepalen van het resultaatoordeel van de school. Zie ook hierboven bij Toezicht: een of meerdere vakken op een hoger niveau volgen en afsluiten.

** Bekijk ook het Onderzoekskader 2017 voor het toezicht op voortgezet onderwijs op de website van de Onderwijsinspectie.

Toetsing en examinering Ongelijk is niet oneerlijk

Conrector Erik Wijnveen en examen-coördinator Jitske van Eerd van het Koningin Wilhelmina College.

Moet de inrichting van het programma van toetsing en afsluiting (PTA) van een vak er voor alle leerlingen precies hetzelfde uitzien? Het Agora-team van het Koningin Wilhelmina College in Culemborg vindt van niet. “Je kunt de ruimte die je als school hebt voor een eigen invulling van het schoolexamen prima doorgeven aan de leerling”, zegt conrector Erik Wijnveen.

Bij Agora behandelen we iedereen ongelijk”, zegt de website van het Koningin Wilhelmina College in Culemborg. Vijf jaar geleden ging op deze school een Agora-afdeling van start, waar vmbo-, havo- en vwo-leerlingen onderwijs op maat krijgen. Ze leren zoveel mogelijk op hun eigen manier, op hun eigen tempo en vanuit hun eigen motivatie. Hun keuzes zijn het vertrekpunt voor het onderwijs en waar mogelijk ook voor toetsing en afsluiting. “Daarom ziet onze toetspraktijk er anders uit dan op veel andere scholen”, vertellen conrector Erik Wijnveen en examencoördinator Jitske van Eerd.

Onderbouw: geen formele toetsen

De onderbouw staat bij KWC-Agora in het teken van leren over jezelf en de wereld om je heen. In overleg met hun coach formuleren de leerlingen zelf ‘challenges’, aan de hand waarvan ze leren. Challenges kunnen over gangbare leerstof gaan: twee jongens hebben bijvoorbeeld met ijscostokjes de Golden Gate-brug nagebouwd omdat ze wilden uitrekenen hoeveel gewicht een constructie kan dragen. Maar ze kunnen ook heel persoonlijk zijn. “Een meisje is bijvoorbeeld naar een dierentuin gegaan waar je enge spinnen kunt vasthouden omdat ze beter met haar angsten wilde leren omgaan”, zegt Erik. Omdat het onderwijs maatwerk is, zijn er in de onderbouw geen toetsen voor alle leerlingen. Wel spreekt iedere leerling met zijn coach af tot welke prestatie een challenge leidt: bijvoorbeeld een boekverslag, een presentatie, een activiteit of – dat kan ook! – het maken van een toets.

Bovenbouw: keuzes binnen het PTA

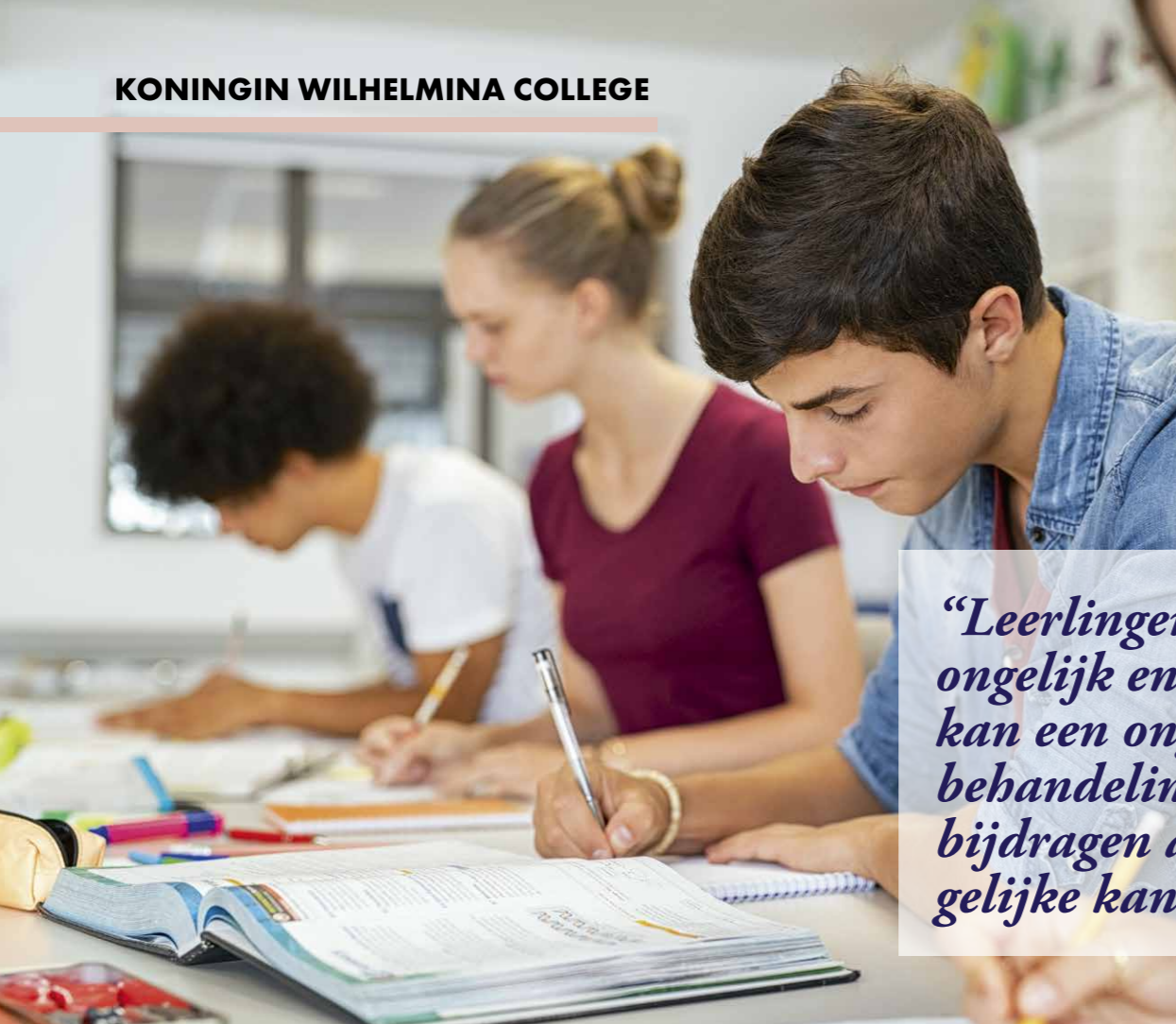
In de Agoravisie is de bovenbouw het sluitstuk van de ontwikkeling van leerlingen. Met alles wat ze geleerd hebben over zichzelf, de wereld en hun lerend vermogen, zetten ze daar de stap naar kwalificatie. Net als op andere scholen kiezen ze een profiel en moeten voldoen aan de eindtermen. Maar ook daar komen eigen keuzes bij kijken. Zo kiezen ze zelf welk vak ze in welk jaar afsluiten; bijna alle leerlingen doen in een of meer

vakken vervroegd examen. Ook kunnen ze beslissen in welke volgorde ze de onderdelen van een PTA afsluiten en, in overleg met hun coach, onderdelen samenvoegen of splitsen. Ze bepalen zelf wanneer ze klaar zijn om een PTA-onderdeel af te sluiten en bedenken met welke prestatie ze dat willen doen. “Bij dat laatste zie je hun interesses terug”, zegt Erik. “Eén leerling wil bijvoorbeeld documentairemaker worden. Die heeft het onderwerp ‘migratiestromen’ bij aardrijkskunde afgesloten met een korte documentaire.”

Ongelijk is niet oneerlijk

Maar moet de inrichting van PTA's niet voor alle leerlingen identiek zijn met het oog op betrouwbare examinering? “Die gedachte is minder logisch dan zij lijkt”, zegt Erik. “We vinden het in Nederland heel normaal en zelfs wenselijk dat iedere school een eigen invulling geeft aan het schoolexamen. Van die verschillen denken we nooit dat ze de betrouwbaarheid in gevaar brengen. Waarom zou dat met verschillen binnen een school dan wel het geval zijn? Ongelijk is niet oneerlijk. Juist niet! Leerlingen zijn ongelijk en dus kan een ongelijke behandeling bijdragen aan gelijke kansen. Zo lang binnen een PTA de eindtermen en beoordelingscriteria maar gelijk zijn, kunnen de trajecten ernaartoe en de afsluitende prestaties best uiteenlopen. Waarom zou je de ruimte voor een schooleigen invulling van het schoolexamen niet doorgeven aan de leerling?”

“Waarom zou je de ruimte voor een schooleigen invulling van het schoolexamen niet doorgeven aan de leerling?”

“Leerlingen zijn ongelijk en dus kan een ongelijke behandeling bijdragen aan gelijke kansen”

Bekijk op deze pagina's de belangrijkste tips van Erik en Jitske

TIP Pak het praktisch aan

Voor een buitenstaander is de grote vraag hoe het team al die variatie binnen PTA's georganiseerd krijgt. Administratief is het te regelen door het leerlingvolgsysteem goed in te richten en bij te houden, zegt Erik. “Een leeg vakje in ons leerlingvolgsysteem betekent dat een leerling nog iets moet doen.” Verder zit de sleutel vooral in het beperken van het aantal PTA-onderdelen. “Vier tot vijf per vak, meer niet. En we pakken het praktisch aan. Als zes vwo-leerlingen allemaal bezig zijn met hetzelfde PTA-onderdeel scheikunde, dan zegt de leraar: ‘Kom, we steken met zijn zevenen de koppen bij elkaar, hoe gaan we dit afsluiten?’ Dus er wordt wel geordend en afgestemd. Maar het grote verschil is dat de leerling het uitgangspunt is en niet een PTA-schema. De beginvraag is: welke leerlingen zijn waarmee bezig? Daarna kijken we wat we kunnen combineren. Niet andersom.”

TIP Raadpleeg de inspectie

Het KWC-Agorateam vond het wel een prettig idee om hun toetspraktijk in een vroeg stadium voor te leggen aan de inspectie. KWC-Agora is nog zo jong dat er nog niet veel leerlingen zijn afgezwaaid: begin 2023 hadden een stuk of 20 leerlingen hun diploma op zak en zaten zo'n 80 leerlingen in het examentraject. “Vooruitlopend op een inspectiebezoek in maart 2023 zijn we samen met vertegenwoordigers van andere Agora's met de inspectie gaan praten,” zegt examencoördinator Jitske van Eerd. “We hebben gevraagd of onze aanpak binnen de wet- en regelgeving past. Het antwoord was ja, dus dat is goed nieuws. Een van de dingen waar we nu nog tegenaan lopen, is dat onze leerlingen relatief wat minder toetsvaardig zijn. Een gemiddelde vierdeklasser heeft al vierhonderd toetsen achter de rug, onze leerlingen niet. Onze vakcoaches merken soms dat leerlingen de stof wel begrijpen, maar dat het er bij een toets niet helemaal uit komt. Daar moeten we met het oog op de centrale examens aan werken.”

TIP Houd het doel voor ogen

En hoe zit het dan met periodes en herkansingen? “We hebben maar één PTA-periode. Dat stelt leerlingen in staat om op eigen tempo te werken. De ene leerling kan bij wijze van spreken drie jaar bezig zijn met een PTA, terwijl de andere leerling datzelfde PTA in één jaar doet”, aldus Jitske. “In ons examenreglement hebben we vastgelegd dat elke leerling per vak één herkansing heeft. Maar de vakcoach mag meer herkansingen geven als daar reden toe is. Die reden kan óók zijn dat de leerling een dikke onvoldoende heeft gehaald. Want het doel is dat de leerling de leerstof onder de knie krijgt, niet dat wij een drie opschrijven. We keren steeds terug bij het basisidee van Agora: de leerling wil iets leren, wij zeggen wat de leerling daarvoor moet kunnen en dan gaan we samen organiseren hoe de leerling dat kan laten zien. Ook als dat eens iets langer duurt.”

“De ene leerling kan drie jaar bezig zijn met een PTA, terwijl de andere leerling datzelfde PTA in één jaar doet”

TIP Zeggenschap werkt

Het paradoxale is dat de flexibiliteit het proces juist gestroomlijnder laat verlopen, zegt Erik: “Juist omdat leerlingen zelf zeggenschap hebben, gaan de meesten iets afsluiten op een moment dat ze het kunnen. Daardoor loop je minder aan tegen het probleem dat leerlingen in één week voor alle vakken PTA-toetsen hebben en dan één toets gewoon helemaal niet hebben geleerd. Bij ons gaat zo'n leerling naar de vakcoach toe en zegt: ‘oké, ik weet dat we afgesproken hadden dat ik die toets volgende week zou doen, maar ik ben er nog lang niet klaar voor’. En dan stellen ze het uit. Als dat vaker gebeurt, gaan we natuurlijk wel met de leerling in gesprek: hoe plan je en is dat haalbaar? Maar het gevolg is wel dat er weinig herkansingen nodig zijn, wat het weer makkelijker maakt om er flexibel mee om te gaan.”

TIP Begin met keuzes in de vorm van afsluiting

Is keuzevrijheid binnen PTA's ook weggelegd voor scholen met een wat minder gepersonaliseerd onderwijsconcept? Ja en nee, denkt Erik. “Leerlingen onze mate van vrijheid bieden, slaagt denk ik alleen als leerlingen daar vanuit de onderbouw al aan gewend zijn. Maar dat wil niet zeggen dat je in een meer klassikale context geen stappen kunt zetten. Ik denk dat het helemaal niet zo ingewikkeld is om iets van de ruimte voor eigen invulling van het schoolexamen aan leerlingen door te geven door ze keuzes te geven in de manier waarop ze PTA-onderdelen afsluiten. Dat kan bijna overal.”

VOOR
BESTUURDER

Handreiking verantwoordelijkheid in het schoolexamen

De kwaliteit van schoolexaminering berust op vier pijlers: concept, inhoud, proces en verantwoordelijkheidsverdeling. De eerste drie betreffen het examenproces zelf: welke visie op toetsing en examinering is leidend voor het toetsbeleid, welke toetsinstrumenten gebruikt de school om de leeropbrengsten te meten, en op welke manier zorgt de school bij het gebruik van deze instrumenten dat de nodige zorgvuldigheid wordt betracht. Het vierde aspect met betrekking tot de kwaliteit(sborging) van schoolexaminering betreft de verantwoordelijkheidsverdeling tussen bestuurder, schoolleider, examensecretaris, examinator en examencommissie.

Deze handreiking voor bestuurders betreft de verantwoordelijkheidsverdeling tussen de betrokkenen bij (school)examinering en de verantwoordelijkheden van het bestuur voor het handelen bij onvolkomenheden. In deze handreiking gaan we in op de verantwoordelijkheid van het bestuur als onderdeel van het bevoegd gezag.

Deze handreiking bestaat uit twee delen: een checklist en een kader 'hoe te handelen bij geconstateerde onvolkomenheden'. De checklist gaat ervan uit dat de raad van toezicht de bestuurder op relevante punten actief bevraagt. Naast deze handreiking is een checklist kwaliteit schoolexaminering uitgebracht voor de kwaliteitsborging van concept, inhoud en proces van schoolexaminering. Zie Checklist 'Kwaliteit schoolexaminering' op pagina 35.

Scan de
code

VOOR
EXAMEN-
SECRETARIS

Handreiking positie examensecretaris

De examensecretaris is bij het organiseren van de examens in het voortgezet onderwijs de spin in het web, verantwoordelijk voor een correcte en zorgvuldige uitvoering van het geheel van de (school)examenprocedures, in samenwerking met medewerkers op alle niveaus in de school. Deze handreiking benoemt de wettelijke en mogelijke taakgebieden van de examensecretaris en acties waarmee de positie van de examensecretaris versterkt kan worden. De taakgebieden worden in de takenlijst uitgewerkt. De handreiking biedt ruimte voor eigen keuzes van de school voor de inrichting van taken en verantwoordelijkheden van de examensecretaris in relatie tot de andere actoren bij de (school)examinering.

De directeur dient een duidelijke taakomschrijving op te stellen voor de examensecretaris. De taakomschrijving wordt verstrekt aan de examensecretaris, de examencommissie en het bevoegd gezag. Het ligt voor de hand dat de examensecretaris zijn taken uitvoert in goede samenwerking met de examencommissie die vanaf 1 augustus 2021 verplicht is. Het is daarbij verstandig om de verdeling en afstemming van rol, taken en verantwoordelijkheden tussen examencommissie, directeur en examensecretaris ook voor het schooljaar 2023-2024 te zien als een ontwikkelproces dat na evaluatie door de school bijgesteld kan worden.

Scan de
code

Zie ommezijde:
Uitneembare poster over de aanpak van schoolontwikkeling.

Aanpak school ontwikkeling

Ontwikkelen in de school is een cyclisch en continu proces waarbij je verschillende fasen doorloopt. Deze fasen zijn hiernaast weergegeven.

Ga jij in jouw school aan de slag met schoolontwikkeling? Bepaal dan de fase waarin jouw school zit. De keuzes die je in elke fase maakt, hangen af van onder andere de aard van de ontwikkeling en de context van jouw school.

Je hoeft de fasen niet altijd lineair te doorlopen; soms moet je even terug naar een eerdere fase, om weer vooruit te komen.

Bouwstenen voor duurzame schoolontwikkeling

Bekijk ook de zes bouwstenen voor duurzame schoolontwikkeling. De aanwezigheid van deze factoren in de school stimuleert de duurzaamheid van de schoolontwikkeling.

Visie, probleem- en doelstelling

Team, tijd en middelen

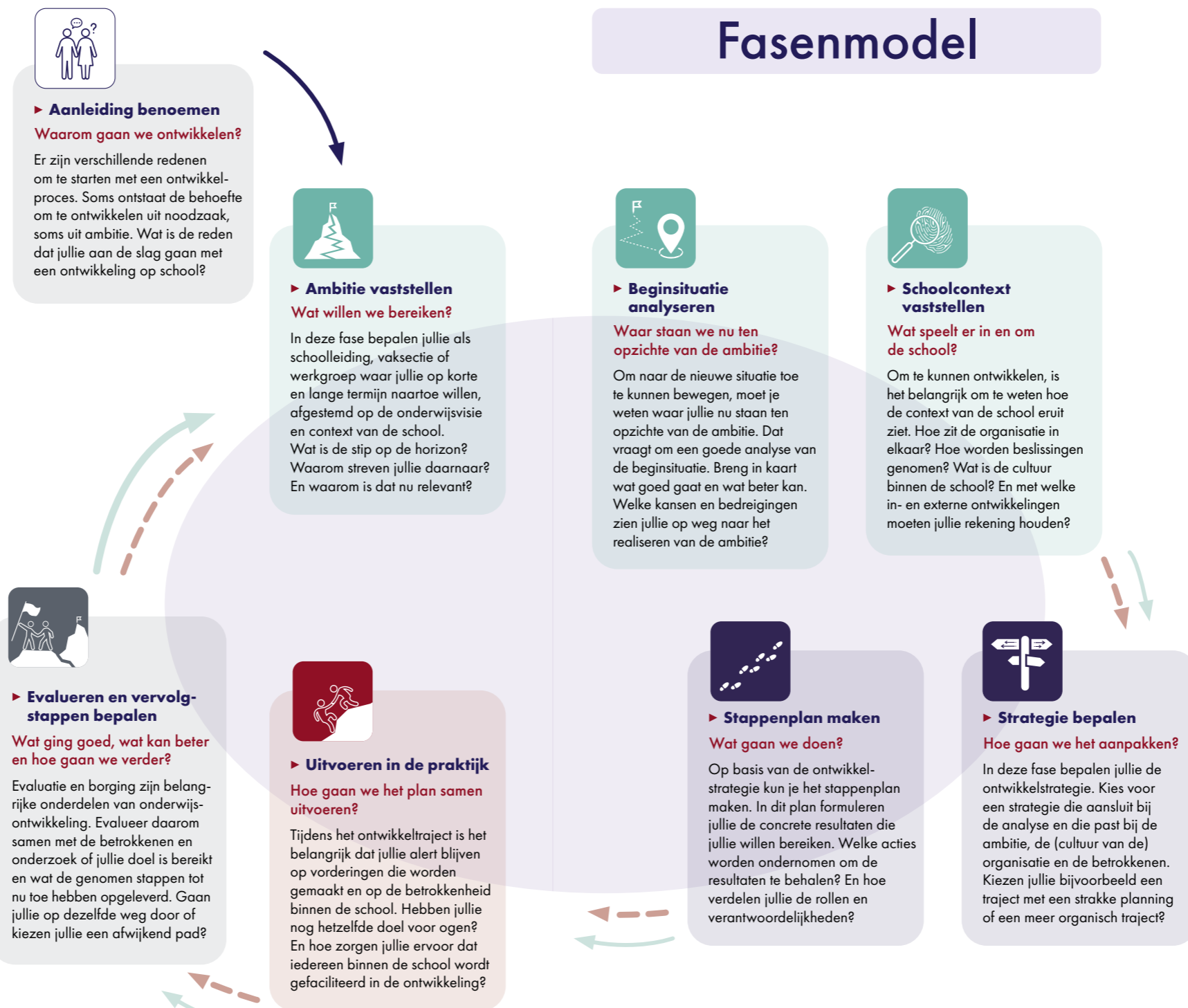
Veranderaanpak en communicatie

Kennis en vaardigheden

Draagvlak, participatie en leiderschap

Kennisgedreven werken

Fasenmodel

Iteratief werken in elke fase

Schoolontwikkeling is een leerproces, waarbij het eindresultaat meestal nog niet volledig vaststaat. Gedurende het proces bouw je verder aan de kennisbasis en leer je wat werkt op jullie school. Een kortcyclisch iteratief proces van handelen, reflectie en bijsturen werkt goed om te blijven leren en de gewenste ontwikkeling aan te laten sluiten bij de schoolcontext.

Van pilot naar schoolbrede ontwikkeling

Schoolontwikkeling is een proces dat je het best klein begint en stap voor stap aanpakt. In een pilot ligt de nadruk op analyseren en leren wat werkt bij jullie op school. Pas nadat je weet wat werkt in de praktijk en er draagvlak is verschuift de focus naar het repliceren en verbreden van de ontwikkeling in de school.

Scan de code voor het digitale model en meer informatie per fase

VOORTGEZET LEREN
 Een campagne van de VO-raad

Leerlingen motiveren met toekomstgericht onderwijs

Zie ommezijde:

Uitneembare poster over de aanpak van schoolontwikkeling.

Leerlingen zoeken de uitdaging op

Is het (nog) niet haalbaar om met de hele school een eigen invulling te geven aan toetsing en examinering? De vakgroep Engels van vmbo-school Het Rijks in Nijmegen laat zien dat ook een enkel vak verschil kan maken.

Bij de vakgroep Engels van vmbo-school Het Rijks (430 leerlingen, b/k/g/t) in Nijmegen kon een tijdje geleden de vlag uit: na een periode van achterblijvende resultaten stonden de onderwijsopbrengsten weer stevig in het groen. Geweldig nieuws, maar niet per se het makkelijkste vertrekpunt voor een schooleigen invulling van toetsing en examinering. Want wie waagt het uitgerkend daaraan te gaan sleutelen als alle ogen nog op de onderwijsresultaten zijn gericht? De vakgroep liet zich niet weerhouden en ontwierp rond het bestaande Angliaprogramma een nieuwe, grotendeels formatieve aanpak die helemaal past bij de onderwijsvisie van de school. Gevolg? Mooie effecten op de motivatie en resultaten van leerlingen.

Recht doen aan verschillen

“We waren in de unieke positie dat we ons vak opnieuw konden uitvinden”, blikt onderbouwleraar Engels Manon de Bruijn terug. “In feite hebben we de afgelopen jaren met personeel van twee locaties een hele nieuwe vmbo-school opgebouwd. Als vakgroep hebben we die kans gegrepen om te kijken wat we anders wilden doen. Dat was vooral: meer recht doen aan verschillen. Want bij Engels zijn die verschillen groot. Tussen leerlingen van verschillende basisscholen, maar ook tussen leerlingen onderling. Hebben jongeren familie in het buitenland of gamen ze veel, dan hebben ze soms een enorme voorsprong. Daarom zijn we van frontaal-

klassikaal onderwijs overgestapt op een systeem waarin alle leerlingen werken op het niveau dat bij hen past.”

Angliaprogramma

De leraren namen het internationale Angliaprogramma als uitgangspunt. Dit programma telt 10 niveaus, waarvan de leerlingen op Het Rijks de hoogste 9 niveaus kunnen volgen. “Rondom het Angliamateriaal hebben we een duidelijke structuur gebouwd”, zegt Manon. “Leerlingen doorlopen een hoofdstuk in hun Angliaboek, met die kennis maken ze een voorgestructureerde samenvatting compleet en daarna gaan ze de vier à vijf leerdoelen bewijzen die wij bij het hoofdstuk hebben gemaakt. Ze mogen zelf kiezen hoe: met een poster, een brief, opdrachten uit het boek... Beheersen ze de stof, dan gaan ze naar het volgende hoofdstuk.”

“Het enige wat we ‘voor een cijfer’ toetsen, zijn vaardigheden”

Leraar Manon de Bruijn (l) en vakgroepvoorzitter Karin Jongen-Peters van Het Rijks.

Want het schoolexamen is het tegenwicht van het centraal examen. En als je ziet dat dat uurtje centraal examen straks net zo zwaar weegt als alles wat leerlingen in eerdere jaren hebben gedaan... Dan wil je leerlingen zoveel mogelijk groeikansen geven." Gevolg is dat het PTA beperkt van omvang is. In de vijf onderdelen staan lezen, schrijven, spreken en luisteren weer centraal. Woordenschat en grammatica hebben geen aparte toetsen. Het idee is dat die bij de vaardigheden zijn inbegrepen: zonder woordenschat en grammatica kun je niet lezen, schrijven, spreken en luisteren.

Het klassenmanagement op orde

Karin en Manon willen niet de indruk wekken dat de nieuwe manier van werken een peulenschil is. Het omgaan met verschillende niveaus in de klas vergt veel van het klassenmanagement van leraren. "Je moet er hard voor werken", zegt Manon. "Zeker in de eerste klas, als de leerlingen er nog aan moeten wennen. Je moet continu schakelen, want je krijgt binnen een minuut de meest uiteenlopende vragen. En je loopt voortdurend rond, bent aldoor aan het helpen. Terwijl je aan de andere kant wat meer moet loslaten dan voorheen, omdat iedereen op niveau werkt."

Zorg voor draagvlak

Ook de positie van de vakgroep in de school vraagt aandacht. "Als je als enige vakgroep zoiets doet, heb je de volledige steun van de directie nodig", zegt Karin. "Want dit gaat veel verder dan een paar lessen ontwikkelen. Omdat wij in de onderbouw bijna alleen formatief toetsen, ziet het rapport er bij Engels anders uit. Wie gaat dat aan ouders uitleggen? Zo zijn er veel meer dingen. Als je dit doet, moet je het met de hele vakgroep doen, onder- en bovenbouw. Want alleen al het ontwikkelen van leerdoelen bij het lesmateriaal is gigantisch veel werk. Maar dan heb je wél een uitdagende en motiverende leeromgeving voor leerlingen."

Laat het geleidelijk de school in groeien

Dat laatste leidt ertoe dat er rond de nieuwe aanpak zo langzamerhand een olievlek ontstaat. "De symbioseklas die wij aanbieden samen met het PRO-college Nijmegen werkt voor Engels ook al met het Angliaprogramma; onze leraren verzorgen daar de lessen", zegt Manon. Ook in de rest van de school groeit voorzichtig de interesse. Hier en daar wordt met leerdoelen gewerkt en steeds meer vakken gaan formatiever toetsen. "Het heeft gewoon tijd nodig", concludeert Manon. "We zijn met de school vijf jaar geleden zo goed als opnieuw begonnen. Nu komt er rust om verder te ontwikkelen." ○

➔ Op anglia.nl vind je meer informatie over het Angliaprogramma.

Bepaal regelmatig het niveau

Om het juiste startniveau te bepalen, maakt elke leerling aan het begin van het schooljaar een instaptoets. "Dat doen we ieder jaar opnieuw, want leerlingen maken soms in korte tijd grote stappen", zegt vakgroepvoorzitter Karin Jongen-Peters. "Gedurende het jaar doorlopen leerlingen in principe één Anglianiveau. Maar sommigen gaan sneller. Of ze zeggen: 'ik vind het veel te makkelijk.' Dan mogen ze een paar hoofdstukken lang laten zien wat ze kunnen. Als het kan, mogen ze een niveau skippen."

Zet in op motivatie

Aan het eind van elk schooljaar (het examenjaar uitgezonderd) doen de leerlingen Anglia-examen op het niveau waarop ze op dat moment zitten. Daar kijken ze naar uit, zegt Karin: "Leerlingen krijgen een erkend certificaat, de uitreiking is altijd weer een bijzonder moment. Het is ook goed voor de motivatie, want bij Anglia er is altijd uitzicht op een volgend niveau. En de certificaten zijn waardevol: 'Ik heb Anglia intermediaat' zegt in de buitenwereld méér over wat je kunt dan 'ik heb een 7 voor Engels op het centraal examen.'"

Bied keuzes

De motiverende werking is niet het enige voordeel van de nieuwe aanpak. Ook de resultaten van de eerste drie lichtingen leerlingen die het nieuwe programma hebben doorlopen, zijn verrassend goed. Leerlingen basis en kader scoren op het centraal examen boven het landelijk gemiddelde, leerlingen gemengd en theoretisch op het landelijk gemiddelde. En vergeleken met veel andere vakken op Het Rijks zijn de scores bovengemiddeld. "De positieve effecten komen vooral doordat leerlingen zelf keuzes kunnen maken", denkt Karin. "Waarmee wil ik dit leerdoel afsluiten? Kan ik een niveau hoger? Daardoor gaan ze de uitdaging opzoeken."

Focus op vaardigheden

Om de ontwikkeling van de leerling centraal te zetten, toetsen de leraren zoveel mogelijk formatief. "Het enige wat we 'voor een cijfer' toetsen, zijn vaardigheden", zegt Manon. "Die zijn voor onze vmbo-leerlingen het belangrijkste. In de onderbouw stellen we elke periode één vaardigheid centraal: lezen, schrijven, luisteren of spreken. Die oefenen we bijvoorbeeld bij de gezamenlijke start van elke les, voordat de leerlingen

op hun eigen niveau aan de slag gaan. Aan het eind van de periode volgt voor de betreffende vaardigheid een summatieve toets. Daar zijn er vier van. Het spreken toetsen we aan het eind van leerjaar 1 en 2 in de vorm van een taaldorp. Het gemiddelde cijfer van de vier vaardigheden is het rapportcijfer voor Engels in de onderbouw."

Begin zo laat mogelijk met het PTA

De formatieve aanpak uit de onderbouw loopt in de bovenbouw zo lang mogelijk door. "We beginnen pas met het PTA aan het eind van leerjaar 3", zegt Karin. "Later kan niet, dan moet je op het eind te veel toetsen. Maar je wilt ook niet te vroeg gaan meten."

"Als je als enige vakgroep zoiets doet, heb je de volledige steun van de directie nodig"

3x aan de slag met het schoolexamen

Op deze pagina vind je handreikingen die je op weg helpen.

1

Examencommissie VO

Deze handreiking is bedoeld om de leden van examencommissies, maar ook het bevoegd gezag, de directeuren en de examensecretarissen te ondersteunen bij het inrichten, positioneren en doorontwikkelen van een effectieve examencommissie.

De handreiking beoogt het gesprek in de examencommissie op gang of verder te brengen over de eigen rol, verantwoordelijkheid en taken. Daarmee kan de handreiking een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de examencommissie in het vo tot een orgaan dat een waardevolle bijdrage levert aan de kwaliteitsborging schoolexaminering.

Scan de code

2

Collegiale consultatie schoolexaminering

Om te komen tot een versterking van de kwaliteitsborging schoolexaminering heeft de sector enkele afspraken gemaakt. Een van die afspraken is het werken aan en onderhouden van de kwaliteit door deel te nemen aan collegiale consultatie. Kwaliteit en kwaliteitsborging van (school)examinering heeft drie aspecten: inhoudelijk, procesmatig en conceptueel. Om het schoolexamen weer een volwaardige plek te geven, is het van belang dat op de scholen voldoende aandacht is voor alle drie aspecten van kwaliteitsborging.

Met collegiale consultatie beschikt de sector over een laagdrempelige manier om met collega's van buiten de eigen school het gesprek te voeren over de kwaliteitsborging van schoolexaminering.

Om scholen hierbij te ondersteunen, is de deze handreiking opgesteld. Deze is tot stand gekomen in samenwerking met vertegenwoordigers van scholen en besturen. De handreiking geeft enkele praktische voorbeelden van collegiale consultatie schoolexaminering, benoemt voorwaarden voor een effectieve inrichting en uitvoering daarvan en geeft een reeks mogelijke gespreksvragen en gesprekstema's.

Scan de code

3

De ontwikkeling van een visie op toetsing en schoolexaminering

Met deze handreiking wil de VO-raad schoolbesturen ondersteunen bij het ontwikkelen van een visie op toetsing en schoolexaminering. Vanzelfsprekend kan dit binnen een school niet los worden gezien van het centraal examen en de toetsing in de onderbouw, maar dit valt buiten de scope van deze handreiking. De kaders die een school binnen de visie op toetsing en schoolexaminering bepaalt, kunnen wel gebruikt worden bij een vertaling naar het gehele toetsings- en examineringsproces.

Deze handreiking bestaat uit twee delen:

Deel A is een compacte handreiking voor de ontwikkeling van een visie op toetsing en schoolexaminering binnen de school, incl. stappenplan en organisatieformat.

Deel B bevat een nadere toelichting op de aspecten van een visie op toetsing en schoolexaminering (incl. de kwaliteitsborging), een voorbeeldmatige uitwerking voor een fictieve school X, bronnen voor verdere verdieping en richtinggevende gespreksvragen in een bijlage.

Scan de code

Goed afsluitend schoolexamen heeft een 'strak' PTA

De wijziging van het Eindexamenbesluit VO stelt scholen voor een aantal uitdagingen. Zo moet het afsluitend karakter van het schoolexamen goed zijn geregeld. Hoe doe je dat, op een manier die past bij jouw school? Hoe krijg je leraren mee in het terugbrengen van het aantal toetsen en kun je formatief evalueren én leerlingen gemotiveerd houden? Aan het woord: Curio en !mpulse Leeuwarden.

Het afsluitend karakter van het schoolexamen moet voortvloeien uit je visie op onderwijs, vindt Marco ten Hoff, lid van de examencommissie en leraar wiskunde bij !mpulse Leeuwarden (vmbo-t, havo, vwo). Deze vernieuwingschool, opgericht in 2015, werkt vanuit dialoog met leerlingen. Er zijn leerlinggestuurde onderzoeken; de leraren coachen bij het werken aan competenties, zelfsturing en zelfreflectie. Het !mpulse-team ging een aantal jaren geleden in gesprek over beoordelen en toetsen en kwam zo tot een visiedocument. "Vervolgens hebben we drie sessies gehouden met collega's over toetsing en de visie. De visie kreeg van daaruit vorm. De kern is dat we zoeken naar een passende leerroute voor elke leerling. Bij de toetsing

"Wij vinden dat je zaken één keer moet afsluiten en dan doorgaan naar het volgende"

kijken we wat het toetsresultaat moet betekenen voor het lesprogramma van de individuele leerling: wat heeft hij nodig om de volgende stap te maken? In de onderbouw toetsen we zo lang mogelijk formatief en zo minimaal mogelijk summatief. En we toetsen alleen wat verplicht is in het schoolexamen", zegt Marco. Zo werden de PTA's minder omvangrijk. De meeste vakken hebben nu nog vier of vijf toetsen. Secties die meer willen toetsen, moeten dat in hun vakleerplan verantwoorden.

Stof één keer toetsen

Marco: "Al met al heeft het schoolexamen nu echt een afsluitend karakter. Elementen die zijn getoetst, komen in principe niet nog een keer terug. Waar het schoolexamen eerst een verkapt centraal examen was, om maar zo dicht mogelijk bij het CE-cijfer te zitten, is het nu een heel schooleigen programma. Leraren gaan op zoek naar vormen die passen bij onze school. Inmiddels kunnen vmbo-t leerlingen bijvoorbeeld bij wiskunde het statistisch onderzoek in het profielwerkstuk doen." Inmiddels is !mpulse Leeuwarden bezig met de volgende stap. Vaksecties kijken of ze samen bepaalde schoolexamenonderdelen kunnen afnemen, zodat de toetsdruk voor

leerlingen nog verder afneemt. De verwachting is ook dat op deze manier de toetsen contextrijker worden. De leraren maatschappijleer overwegen bijvoorbeeld om samen met de collega's van geschiedenis een PTA-onderdeel af te nemen over staatsinrichting.

Leerling centraal

Ook de beroepsopleider Curio (vmbo en mbo, West-Brabant) kijkt naar het schoolexamen vanuit de eigen visie. Uitgangspunt is: 'de leerbehoefte van de leerling centraal'. Jet de Bie, secretaris examencommissie en beleidsadviseur examinering vmbo: "We willen maatwerk leveren en leerlingen stimuleren om een leven lang te leren." De uitdaging is om Curio-breed vanuit die visie te werken, en daarbij toch de verschillende locaties eigen ruimte te geven. "We willen dat iedere school zijn eigen identiteit behoudt. Eén school doet veel aan theater, een ander aan techniek of groen. Zij brengen die identiteit met extra vakken naar voren. Daar passen ze hun schoolexamens op aan." 'De leerbehoefte van de leerling centraal' leidde onder andere tot een sterke reductie van het aantal toetsen. "Sommige leerlingen hadden, bij ons maar ook op andere scholen, in de bovenbouw meer dan 200 schoolexametoetsen.

Nu mogen alle exameneenheden maar één keer afgetoetst worden. Dat geeft leerlingen veel lucht." Curio zette een nieuwe examenorganisatie op. De zes examencommissies (1 voor vmbo en 5 voor de verschillende mbo-sectoren) overleggen nauw met elkaar en er is één centrale examencommissie. Zo sluit de examinering van vmbo en mbo goed op elkaar aan.

Formatief toetsen

Met behulp van formatief toetsen kan de leraar kijken waar de leerling staat en wat hij nog moet leren. Leerlingen én leraren moeten anders leren denken, onderstreept Jet. "Op de basisschool wordt vooral formatief getoetst, maar zodra kinderen op de middelbare school komen, regent het summatieve toetsen. Leraren redeneren: dan leren de

"Bij de toetsing kijken we wat het toetsresultaat moet betekenen voor het lesprogramma van de individuele leerling"

leerlingen tenminste. Dat toetsen om te toetsen, daar moeten we van af. Wij vinden dat je zaken één keer moet afsluiten en dan doorgaan naar het volgende. Die werkwijze kun je het beste geleidelijk, vanaf de eerste klas, invoeren." Een paar vooroplopende scholen zijn enkele jaren geleden begonnen met formatief toetsen in het eerste en tweede leerjaar. Deze werkwijze gaat met de leerlingen mee naar leerjaar drie en vier. De andere scholen zullen volgen.

Kanteling

Sommige leraren zijn bang dat, wanneer je veel summatieve toetsen schrapt, leerlingen onvoldoende kansen krijgen om een hoog cijfer te halen, vertelt Jet. "Maar je moet anders kijken: je geeft ze juist meer kansen omdat je naar een goed cijfer gaat toewerken. Dat besef zorgde voor een kanteling." Ook corona bracht inzicht: "Toen we minder konden toetsen, merkte iedereen dat dat prima werkte." Formatief evalueren lukt de ene collega al beter dan de andere, zegt Marco. "De jongste collega's hebben dat in hun opleiding meegekregen en doen het al veel meer." Het hele !mpulse-team wordt hier momenteel in getraind.

Borgen

Je moet je toetsbeleid vastleggen en blijven bespreken, zegt Marco, "zeker wanneer je je onderwijs anders gaat organiseren dan gebruikelijk is. Mensen hebben de neiging om terug te vallen op wat ze kennen. Als je dingen wilt veranderen, moet je constant in gesprek blijven over wat je belangrijk vindt. Wij hebben in 2016 onze visie herzien en ons DNA opgesteld. Daar vallen we zoveel mogelijk op terug: dit is hoe wij als collectief naar onderwijs kijken. Dat geldt voor alle elementen in de school, dus ook voor toetsing en afsluiting."

De examencommissie van !mpulse voert twee keer per jaar een gesprek met alle vaksecties. Daaraan voorafgaand levert de vaksectie haar vakleerplan aan, met een toelichting bij de opbouw van het PTA. Daar stelt de examencommissie kritische vragen over. Marco: "Ik zie onze visie op examinering zeker terug in de PTA's. We werken aan betrouwbare en valide toetsing en examinering, zodat we een goede basis hebben voor de determinatie en beoordeling. Het afsluitend karakter komt steeds sterker naar voren, ook in hoe men ruimte zoekt voor een schooleigen aanpak."

Leerdoelgerichte rubrics helpen leerlingen groeien

Toetsen voor een cijfer? Leerlingen van het Marcanti College (vmbo/havo) krijgen er pas in het derde leerjaar mee te maken. De school werkt liever met rubrics omdat die veel beter laten zien waar leerlingen staan en wat ze nog te doen hebben. “Bij ons draait het onderwijs om groeikansen en zo hebben we ook de toetsing ingericht”, zegt adjunct-directeur Linda Spierings.

Je zou ze de ruggengraat van de toetspraktijk op het Amsterdamse Marcanti College kunnen noemen: rubrics, tabellen die in woorden beschrijven hoe het eruit ziet als je een leerdoel nog niet, een beetje, grotendeels of helemaal bereikt hebt. Het Marcanti gebruikt ze in plaats van cijfers om de voortgang van leerlingen te laten zien. Dat gebeurt bij alle vakken in de onderbouw en aankomend schooljaar ook in de bovenbouw. “Wij werken vanuit leerdoelen, en voor al die doelen hebben we in rubrics beschreven welke stappen leerlingen moeten zetten”, licht Linda Spierings toe. “Daardoor weten leerlingen wat er van ze wordt verwacht, waar ze staan en wat ze nog te doen hebben. Dat werkt heel motiverend. Het prikkelt leerlingen om een volgende stap te zetten.

“Rubrics geven leraren inzicht in het leerproces, waardoor ze leerlingen beter kunnen begeleiden”

En de rubrics geven leraren inzicht in het leerproces, waardoor ze leerlingen beter kunnen begeleiden.”

Groeikansen

Dat cijfers op het Marcanti College een ondergeschikte rol spelen, heeft een goede reden. Het Marcanti (vmbo-b, -k, g/tl en havo, 420 leerlingen) is een kleurrijke grotestadsschool met veel leerlingen die nog niet optimaal hebben kunnen laten zien wat ze in hun mars hebben. Soms komt dat door hun thuissituatie, soms door sociaaleconomische of taalbarrières, soms door een gebrek aan executieve vaardigheden. Feit is dat veel leerlingen méér kunnen dan het schooladvies waarmee ze binnenkomen. “Daarom is de school zeven jaar geleden opnieuw begonnen, met een onderwijsconcept waarin alles draait om groeikansen”, zegt Linda. “Leerlingen starten bij voorkeur één niveau boven het schooladvies van de basisschool en we bepalen pas na tweeënhalve jaar in welke onderwijsrichting ze examen gaan doen.” Regelmatig is dat een andere onderwijsrichting dan het oorspronkelijke advies van de basisschool.

Geen niveaus, maar kleuren

Bij het zoeken naar geschikte meet- en beoordelingsinstrumenten kwam de school op rubrics uit. “Rubrics beschrijven een ontwikkeling, ze zeggen veel meer dan

Linda Spierings,
adjunct-directeur van
het Marcanti College.

“Wij willen leerlingen zoveel mogelijk kansen bieden en dan kun je niet zwart-wit determineren”

cijferlijst. Daar moeten ze dus wel op worden voorbereid. Dat doet het Marcanti onder meer door in de onderbouw drie keer per jaar een proefwerkweek te organiseren. Leerlingen maken dan voor wisselende vakken een formatieve toets over een grotere hoeveelheid leerstof. Ze krijgen er geen cijfers voor, maar horen wel hoe ze gepresteerd hebben. Leerlingen die bijvoorbeeld tussen havo en vwo in zitten, worden op beide richtingen beoordeeld. Het systeem heeft zowel voor leerlingen als leraren voordelen, licht Linda toe. “Leerlingen leren alvast omgaan met grotere hoeveelheden leerstof, wat straks van belang is bij het examen. En wij krijgen de beschikking over meer kwantitatieve gegevens om te onderbouwen wat de beste examenrichting is voor een leerling.” Daarnaast nemen leraren in de klas veel korte formatieve toetsen af, waardoor een evenwichtig beeld ontstaat.

Niet zwart-wit determineren

De definitieve determinatie vindt pas plaats halverwege leerjaar 3, zodat leerlingen zo lang mogelijk kunnen groeien. Leraren stellen de examenrichting in overleg met de leerling en de ouders vast. Dat leidt nog maar zeer zelden tot moeilijke gesprekken, zegt Linda: “Onze leerlingen hebben veel inzicht in hun ontwikkeling, dus de onderwijsrichting komt niet als een verrassing. Wel heeft een leerling soms met één vak zoveel moeite dat hij of zij op een andere onderwijsrichting uitkomt. Dan sturen we tijdig bij met steunlessen en coaching door de mentor.” De school zou het zichzelf makkelijker maken door volgens vaste overgangsnormen te determineren, beaamt Linda. “Maar wij willen leerlingen zoveel mogelijk kansen bieden en dan kun je niet zwart-wit determineren. Leraren voelen het determineren trouwens

cijfers”, zegt Linda. In de onderbouw zijn voor alle vakken rubrics gemaakt in drie onderwijsrichtingen. Een hele klus, die de leraren veel tijd heeft gekost. De rubrics worden aangeduid met kleuren in plaats van schooltypen, om leerlingen niet voortijdig in een hokje te stoppen: groen komt overeen met basis/kader, geel met kader/theoretisch en blauw met theoretisch/havo. Aan het begin van elke periode wordt bij ieder vak met een nulmeting bepaald met welke kleur een leerling het best kan starten. Dat kan dus per vak en per periode variëren. Een leerling met een Franstalige achtergrond kan bijvoorbeeld voor Frans werken met blauw en voor Engels met groen en bij dat laatste vak op termijn doorgroeien naar geel.

Naast formatief ook summatief

Aan het eind van hun opleiding doen de leerlingen ‘gewoon’ examen in één onderwijsrichting, met een

Illustratie: Communicatiebureau Indrukwekkend

wel als een zware verantwoordelijkheid. Inmiddels hebben ze op hun oordeel leren vertrouwen, maar dat heeft even geduurd.”

Ook in de bovenbouw

Met het oog op de examens koos de school er tot voor kort voor om vanaf halverwege leerjaar 3 wél met cijfers te werken. Leerlingen vonden dat echter maar lastig. De meesten zijn zich door het werken met leerdoelen en rubrics in de onderbouw echt eigenaar van hun leerproces gaan voelen: ze willen weten waar ze staan en wat ze nog te doen hebben. En hoe kun je nou aan een cijfer zien waar je nog aan moet werken? Daar hadden de leerlingen een punt, vonden veel secties. Zij zijn daarom na overleg met de schoolleiding begonnen om naast de cijfers die het PTA voorschrijft, ook voor de bovenbouw leerdoelgerichte rubrics te ontwikkelen. De meeste vakken zijn hier inmiddels mee klaar, wiskunde en Nederlands voorop: de digitale bovenbouwmethodes die deze vakken hadden gekozen, waren al voor deze manier van werken ontworpen.

Goede resultaten

De wens om leerlingen zoveel mogelijk ‘groeitijd’ te geven, betekent dat het Marcanti weinig tijd heeft voor het schoolexamen. Leerlingen maken de eerste PTA-toetsen pas in de laatste periode van het voorexamenjaar. Om te voorkomen dat het examenjaar te druk wordt, houden alle secties het aantal PTA-onderdelen beperkt. Gevolg is wel dat PTA-toetsen soms over forse hoeveelheden leerstof gaan. Maar daar werpen de goede motivatie van veel leerlingen en het oefenen met grotere toetsen in de onderbouw hun vruchten af: de schoolexamenresultaten stemmen tevreden. Zeker als

“Inmiddels hebben ze op hun oordeel leren vertrouwen, maar dat heeft even geduurd”

je in aanmerking neemt dat veel leerlingen hoger uitstromen dan het basisschooladvies, en als je weet dat het Marcanti ook tussentijds veel jongeren met een complexe voorgeschiedenis toelaat die het op andere scholen niet hebben gered.

Eigen leerlingvolgsysteem

De vraag die nog rest, is hoe je als leraar eigenlijk overzicht houdt als je met rubrics werkt en als leerlingen ook nog eens, per vak en per periode, in wisselende onderwijsrichtingen kunnen werken. Tot nu toe was dat op het Marcanti inderdaad een hele klus: in bestaande leerlingvolgsystemen kan dit niet waardoor leraren een heleboel spreadsheets moesten bijhouden. “Dat is niet handig, zeker niet als je jezelf snel een totaalbeeld wilt vormen”, zegt Linda. “Daarom laten we nu een eigen leerlingvolgsysteem ontwikkelen. Dat willen we op termijn vrij beschikbaar stellen aan alle scholen in Nederland. De eerste versie wordt momenteel in drie klassen uitgetest. Leraren merken nu al dat het bijhouden van de voortgang veel sneller gaat. Het team heeft de afgelopen jaren heel hard aan het onderwijs gewerkt, eerst in de onderbouw en nu weer in de bovenbouw. Dit leerlingvolgsysteem is de kroon op hun werk.”

Bekijk rubrics en PTA's van het Marcanti

Check, check, dubbelcheck

Om te controleren of je examenreglement, PTA of school-examen aan alle eisen voldoet, hebben we een paar handige overzichten voor je op een rijtje gezet.

Checklist Examenreglement

Wat moet er in het eindexamenreglement in elk geval opgenomen worden? Met deze checklist weet je zeker dat alle zaken die moeten worden geregeld zijn opgenomen.

Checklist Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA)

Controleer door middel van deze checklist of het PTA van jullie school voldoet aan alle eisen.

Zelfevaluatie kwaliteitsborging SE

Met deze zelfevaluatie ga je na of de processen rondom schoolexamens op jullie school zijn ingericht volgens de wet- en regelgeving.

Checklist Kwaliteit van schoolexaminering

Deze checklist gebruik je bijvoorbeeld als startpunt van gesprek over de borging van de kwaliteit van het schoolexamen.

Samenwerking tussen vmbo en mbo zorgt voor meer kansen

In Assen stromen meer vmbo-leerlingen beter door naar het mbo, sinds de scholen in 2021 de handen ineensloegen en doorlopende leerlijnen creëerden. Projectleiders Huubs Hubbeling van het Dr. Nassau College (vo) en Karin Stoffers van het ROC Drenthé College (mbo) namen het initiatief.

Het doel van doorlopende leerlijnen is een betere doorstroom van vmbo-leerlingen naar het mbo doordat het onderwijs beter op elkaar is afgestemd (zie kader op pagina 39). Via de qr-code is in de video te zien hoe de samenwerking tussen de vo-scholen Dr. Nassau College Penta, Vincent van Gogh Salland en Terra Assen met de mbo-instelling Drenthé College tot stand kwam en hoe de eerste ervaringen waren. Karin is nog steeds projectleider, Huubs is deels betrokken. Ze brengen collega's samen en stimuleren ze.

Inzet en betrokkenheid

Vele medewerkers van de deelnemende scholen zijn al jaren betrokken bij de ontwikkeling van de doorlopende leerlijnen. Werkgroepen met mbo- en vo-leraren bespreken hun curriculum met elkaar en stemmen ze – waar mogelijk – op elkaar af, leidinggevend ondersteunen hun werk, onder andere door te faciliteren. Mbo-docent Horeca Geert Jan Siebring: “Ik zie het als pioniers- met een stukje liefdadigheidswerk en zet me hier graag voor in.”

Doorlopende leerlijn als loopbaanoriëntatie

Een aantal jaren geleden is binnen de vijf profielen van vmbo-basis (bb) en vmbo-kader (kb) gestart met

doorlopende leerlijnen. Voor elk mbo-profiel ziet de invulling er anders uit. Leerlingen kunnen meelopen met lessen op het Drenthé College en de vo-scholen zorgen voor inhoudelijke afstemming van de vakken. Geert Jan: “Leerlingen van het vmbo doen nu korte workshops bij Horeca, Bakkerij en Recreatie (HBR), zoals mini-barista, basisflamberen en zelf friet maken. Daarnaast vertellen we ze meer over deze opleiding op het mbo.” De leerlingen maken kennis met de vakken op het mbo en ze maken een weloverwogen keuze voor hun vervolgstudie. “Een doorlopende leerlijn zien wij als Loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB)-activiteit. De leerlingen volgen LOB-gerichte activiteiten in het bedrijfsleven of op het mbo om een goed beeld van de opleiding te krijgen en om zich te oriënteren”, legt Huubs uit. Karin: “Intussen hebben we ook een doorlopende leerlijn ontwikkeld van het vmbo-t (theoretische leerweg) en gl (gemengde leerweg) naar mbo niveau 3 en 4.”

Doorlopende leerlijn plus

Huubs: “Wij hanteren ook een ‘doorlopende leerlijn plus’. Dat betekent dat leerlingen voor het afronden van bepaalde mbo-lesstof een officieel certificaat krijgen. Voor de vmbo-opleiding Horeca, Bakkerij en Recreatie (HBR) ronden leerlingen dit jaar voor het eerst op deze manier een onderdeel van het mbo af.

Scan de code voor de video over het begin van de ontwikkeling

Projectleider doorlopende leerlijn vo-mbo Karin Stoffers en docent Horeca Geert Jan Siebring van het ROC Drenthé College.

Karin vult aan: “De doorlopende leerlijn ‘plus’ hebben wij bedacht omdat de stap naar de doorlopende leer-route (zie kader) nog te groot was, maar we de leerlingen wel tegemoet willen komen.” Huubs: “Aangezien leerlingen al best veel kennis en vaardigheden op het vmbo hebben opgedaan, kunnen ze zich gaan vervelen op het mbo. Het motiveert ze niet als ze geleerde stof opnieuw krijgen. Met de ‘plus’ laten we de programma’s zelf zó goed op elkaar aansluiten dat de leerling op het vmbo al onderdelen van het mbo kan doen. Eenmaal op het mbo kan de leerling, op het moment dat de stof die de leerling al kent, wordt aangeboden, kiezen voor meer verdieping of een ander vak volgen.”

Rechtsgeldigheid behaalde resultaten

Het profiel HBR en de opleiding Horeca willen ze programmatisch steeds beter in elkaar vervlechten om toe te werken naar een doorlopende leerlijn van het vmbo naar mbo niveau 2 en 3. Geert Jan: “Waar we tegenaan lopen is het rechtsgeldig maken van behaalde resultaten op het vmbo. Bijvoorbeeld bij het keuzevak ‘Bereid brood- en banketproducten’. Omdat het om minderjarigen gaat, heb je toestemming van ouders nodig om ze in te schrijven. Dat is best een ingewikkeld proces. Nu we dat weten, zouden we dit gelijk bij inschrijving op het vmbo aan de ouders kunnen voorleggen. Dat als de leerlingen door willen, in bijvoorbeeld het horecavak, ze al gedeelten van de mbo-opleiding kunnen afronden op het vmbo. Mits we hiervoor toestemming hebben van de ouders. Iets anders waar we tegenaan lopen is het programma van toetsing en afsluiting (PTA) in het vmbo. Dit biedt minder vrijheid dan de onderwijs- en examenregeling (Oer) bij het mbo. Gelukkig is er op het gebied van de praktijkvakken wel wat flexibiliteit.”

Twee werelden bij elkaar

Karin: “De cultuur van het vmbo verschilt sterk met die van het mbo. Het zijn heel andere onderwijsinstellingen met andere normen en waarden. Daar moet je over en weer begrip voor kweken en dat vraagt wel iets van de

“De cultuur van het vmbo verschilt sterk met die van het mbo. Het zijn heel andere onderwijsinstellingen met andere normen en waarden”

Wat is het verschil tussen een doorlopende leerroute en een doorlopende leerlijn?

Bij een doorlopende leerroute wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheden die de wet biedt. Denk aan: gezamenlijk onderwijs, gespreid examen en in het vmbo starten met (een deel van) de mbo-opleiding. Dit alles is gebaseerd op afstemming van de inhoud van de programma’s en een samenwerkingsovereenkomst tussen vmbo en mbo. In een doorlopende leerlijn worden programma’s vooral inhoudelijk op elkaar afgestemd, maar wordt er geen gebruik gemaakt van de wettelijke mogelijkheden. Vaak vormt een doorlopende leerlijn de start van de ontwikkeling van een doorlopende leerroute. (Bron: Sterkberoepsonderwijs.nl)

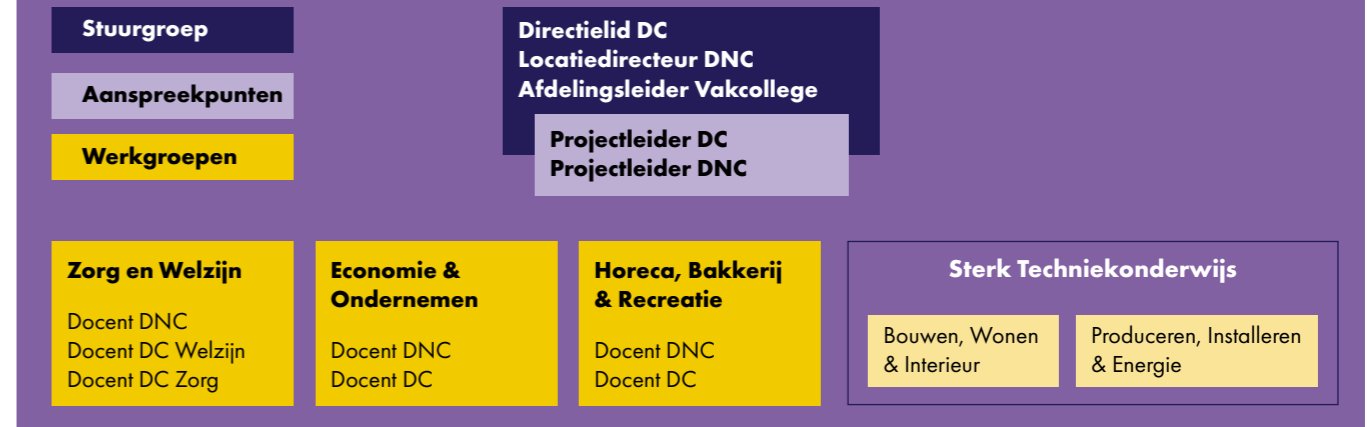

leraren. Maar door ze te laten samenwerken gaan ze makkelijker met elkaar om. De leraren van het vmbo en mbo organiseren en beheren het programma, weten wat er leeft en wat nodig is voor de leerlingen. Vier keer per jaar is er een grote bijeenkomst van betrokkenen en tussentijds komen de groepen bij elkaar om activiteiten te ontwikkelen. De leraren van het vmbo en mbo kennen elkaar inmiddels goed.” “Het is best een lang proces geweest, want eerst ben je aan het onderzoeken wat je elkaar kunt bieden en dan moet het ook nog eens nuttig zijn. Het onderwijs blijft hierin leidend. In ieder geval geregeld met elkaar om de tafel zitten en kijken wat je kunt, is belangrijk. Ik vind de samenwerking met het vmbo bijzonder goed”, vult Geert Jan aan.

Minder uitval

Ook Huubs merkt dat de werelden steeds beter bij elkaar komen. “Een gezamenlijk overlegmoment vinden is nog wel een puntje. Dat is binnen één school al moeilijk, laat staan voor vier scholen. We proberen elk jaar een etentje te organiseren om het informele contact te onderhouden en even terug te blikken. Aan het begin van het traject waren het twee groepen en nu is het helemaal gemixt. Dat is een mooie ontwikkeling.” Geert Jan: “Je ziet dat leerlingen die de overstap maken een bewustere stap maken. Die leerlingen vallen minder snel uit. Dat vind ik een groot voordeel want voortijdige schoolverlaters vormen echt een probleem.” En wat is het voordeel voor de leraren in het mbo volgens Geert Jan? “Dat je die koppies alvast ziet. We proberen ze een paar keer per jaar binnen het schoolgebouw te krijgen en andersom hebben we plannen om op het vmbo workshops te gaan geven die aansluiten bij hun programma. Wij brengen de leerlingen dan weer een stapje verder.”

Organogram doorlopende leerlijn vmbo (BB/KB) en mbo

Durf je PTA een eigen invulling te geven

De Stichtse Vrije School (mavo/havo/vwo) had al een schooleigen schoolexamen lang voordat dit een begrip werd. Dat is kenmerkend voor het vrijeschoolonderwijs, zegt schoolexamencoördinator Wisse de Blaauw: “We werken aan de brede ontwikkeling van de leerling en dat laten we terugkomen in de afsluiting.”

Een eigen invulling van het schoolexamen? Op de Stichtse Vrije School in Zeist weten ze niet beter. Tot het jaar 2000 deden leerlingen hier zelfs alléén maar schoolexamen, vertelt school-examencoördinator havo/vwo Wisse de Blaauw. “Wij vonden – en vinden nog steeds – dat het schoolexamen de beste afsluiting is als je recht wilt doen aan de brede ontwikkeling die leerlingen op school hebben doorgemaakt. In het vrijeschoolonderwijs gaat het om hoofd, hart en handen. Dat kun je onmogelijk allemaal in een centraal examen laten zien. Bovendien is het centraal examen een momentopname. Het schoolexamen biedt veel meer mogelijkheden.”

Breed opleiden

Tegenwoordig is het centraal examen voor vrijescholen verplicht en dus doen de leerlingen van de Stichtse Vrije School zowel school- als centraal examen. Maar het eigen karakter van het schoolexamen is overeind gebleven. “Wij hebben bijvoorbeeld de examenonderdelen anw en ckv verwerkt in echte vrijeschool-elementen als ‘periode-onderwijs’ en ‘koor’. Daar vindt ook de afsluiting plaats”, vertelt Wisse. “Bij het periode-onderwijs krijgen alle bovenbouwleerlingen les in vakken die niet in hun profiel zitten. Daar zie je die brede ontwikkeling terug die wij zo belangrijk vinden. Een leerling met een cultuurprofiel krijgt bijvoorbeeld een periode lang biologie, een leerling met een natuurprofiel een periode geschiedenis. Elke periode eindigt met een opdracht,

toets of presentatie en een aantal daarvan telt mee voor het schoolexamen. Ook het vak ‘koor’ staat bij iedereen op het rooster. Daarvan tellen de prestaties gedurende één jaar mee voor het schoolexamen.”

Kies voor een breder profielwerkstuk

“Typisch vrijeschool” is ook de brede opzet van het profielwerkstuk, hier ‘eindwerkstuk’ genoemd. “Het eindwerkstuk bestond al voordat het profielwerkstuk landelijk een begrip werd. Sterker nog: het was de inspiratiebron voor het landelijke pws”, zegt Wisse. “Profielwerkstukken zijn vaak vakgebonden. Maar bij ons zijn ze veel breder. Wij vragen leerlingen een onderwerp te kiezen waarin zij zich als mens willen ontwikkelen. Daar schrijven ze niet alleen een werkstuk over; ze maken de ontwikkeling ook daadwerkelijk door, met hulp van een vakdocent en een aparte begeleider. Stel dat een leerling bijvoorbeeld geïnteresseerd is in het boekenvak; dan schrijft die leerling ook echt een boek en brengt dat eventueel zelfs uit.”

Vertrek vanuit de leerstof, niet vanuit het PTA

Wisse is op school verantwoordelijk voor alle ontwikkelingen rond het schoolexamen havo/vwo; een collega doet hetzelfde voor de mavo. Het inzicht dat Wisse vanuit zijn rol wil meegeven, is om ook in het school-examen de ontwikkeling van de leerling voorop te

Schoolexamencoördinator
Wisse de Blaauw van de
Stichtse Vrije School.

stellen. “Als je dat doet, ga je heel anders kijken”, zegt hij. “Natuurlijk moeten schoolexamens aan de landelijke eisen voldoen en moeten ze de domeinen uit het examenprogramma afdekken. Maar je maakt geen PTA om het PTA: de ontwikkeling van de leerling is je vertrekpunt en het PTA is daar een afgeleide van. Durf er dus je eigen invulling aan te geven. Kijk wat leerlingen voor hun ontwikkeling nodig hebben en laat dat het startpunt voor je schoolexamen zijn.”

Maak het schoolexamen formatief

Zelf zit de Stichtse Vrije School midden in dit proces. Want alle eigenheid van het vrijeschoolonderwijs ten spijt, ook hier vergt een bewuste invulling van toetsing en afsluiting doorlopend onderhoud. “Met toetsen is niks mis, als het maar niet bij een cijfer blijft”, zegt Wisse. “We willen dat leerlingen er iets van leren, ook als het om schoolexametoetsen gaat.” Daarom staan sinds een jaar of twee veel studiedagen en sectie-vergaderingen in het teken van formatief handelen en is er een leerkring formatief handelen opgezet waar leraren ervaringen kunnen uitwisselen en elkaar kunnen inspireren. Aanjager van deze ontwikkeling is economieleraar Wouter Modderkolk, tevens lid van de kenniskring van het lectoraat ‘Waarde(n) van het vrijeschoolonderwijs’ aan de Hogeschool Leiden. Zelf laat Wouter zijn leerlingen voor het schoolexamen economie al enkele jaren een essay maken. Hoe dat werkt en wat het oplevert lees je in zijn artikel ‘Achter elk cijfer schuilt een uniek verhaal’.

Haal CE-stof uit het schoolexamen

Om alle secties uit te dagen het ontwikkelgerichte karakter van hun schoolexamen verder te versterken, zijn de schoolexamencoördinatoren van de Stichtse Vrije School schoolexamenbeleid aan het schrijven. “In eerste instantie niet met een verplichtend karakter, want dat werkt niet”, zegt Wisse. “Ontwikkeling komt vanuit intrinsieke motivatie: leraren die zich eigenaar voelen van het schoolexamen, zoals leerlingen zich

Meer weten over het school-examen op de Stichtse Vrije School? Luister dan naar de podcast 'Meesterwerk' over toetsen op de vrijeschool of neem contact op met Wisse de Blaauw, w.deblaauw@svszeist.nl

“Wij vragen leerlingen een onderwerp te kiezen waarin zij zich als mens willen ontwikkelen”

eigenaar voelen van hun leerproces. Het enige wat we wél bij alle vakken willen, is dat de leerstof van het centraal examen waar mogelijk uit het schoolexamen gaat. Dat schept ruimte. Daarnaast hebben we het aantal PTA-onderdelen per jaar teruggebracht. Sommige collega's zijn bezorgd: we moeten leerlingen toch ook goed voorbereiden op het centraal examen? Daar hebben ze natuurlijk gelijk in. Maar dat kan ook buiten het schoolexamen.”

Begin met de mensen die willen

Wisse en zijn collega-schoolexamencoördinator zijn al een tijdje regelmatig met secties in gesprek over manieren om het schoolexamen voor leerlingen waardevoller te

maken. Zou het eerdergenoemde essay voor economie bijvoorbeeld ook onderdeel kunnen worden van het PTA Nederlands? Suggesteren kan, maar forceren niet, vindt Wisse. “Begin steeds bij de mensen die willen en doe bijvoorbeeld eens een pilot met één vak. Bij ons gaat het vak Engels dit schooljaar bijvoorbeeld experimenteren met een portfolio als onderdeel van het schoolexamen.”

Check wat leerlingen ervan vinden

De grote vraag blijft wat leerlingen ervan vinden. Op de Stichtse Vrije School staan leerlingen open voor minder conventionele schoolexametoetsen, merkt Wisse. “Zo'n essay bij economie vinden ze moeilijker, maar ook leerzamer dan een traditionele toets. Ze vinden het fijn dat ze er meer van zichzelf in kwijt kunnen. Ook leren ze er als mens van: ze moeten voor deze opdracht bijvoorbeeld een logboek bijhouden en dat helpt bijvoorbeeld om je eigen uitstelgedrag onder ogen te zien. Dat is precies onze bedoeling met het schoolexamen: dat elke toets, elke opdracht of presentatie het startpunt wordt van een nieuwe ontwikkeling voor de leerling.”

Scan de code voor het artikel van Wouter 'Achter elk cijfer schuilt een uniek verhaal'

Tips van experts

Laat je informeren of inspireren door deze podcasts van ervaringsdeskundigen. En weet jij hoe scholen een zorgvuldig verloop van toetsing en examinering bewaken? De inspectie deed er onderzoek naar.

Rapport schoolexaminering in het onderwijs

De inspectie heeft onderzoek gedaan naar de schoolexaminering in het voortgezet onderwijs. Onder 104 scholen van 64 besturen is onderzocht of de toetsing en examinering zorgvuldig verlopen en hoe besturen en scholen een zorgvuldig verloop van de toetsing en examinering bewaken.

Ga naar het onderzoek

Podcast rapport-vergaderingen met Janneke Sleenhof

Op welke manier maken we zwaarwegende beslissingen? Moet je alleen cijfers gebruiken of is je intuïtie belangrijk? Hoe kunnen we komen tot een juiste beslissing? Die vragen en meer worden beantwoord in deze podcast met Janneke Sleenhof.

Luister de podcast

Podcast brede heterogene onderbouw

Maryse Knook is rector van de Open Schoolgemeenschap Bijlmer. Op die school werkt men al sinds jaren met een heterogene brugklas. Wat zijn de ervaringen op het OSB hiermee? Wat kunnen andere scholen van hen leren? Beluister het in deze podcast.

Luister de podcast

Podcastserie

Leidinggeven aan schoolontwikkeling

Moet je als schoolleider je medewerkers nou sturen of loslaten? Hoe kunnen leerlingen gepersonaliseerd leren en toch hun eindexamen halen? En hoe ga je om met weerstand onder collega's? Samen met wetenschappers en schoolleiders zoeken we in deze podcastserie antwoorden op deze en nog veel meer vragen uit de dagelijkse onderwijspraktijk van een schoolleider.

VOORTGEZET LEREN
Een campagne van de VO-raad

Leerlingen motiveren met toekomstgericht onderwijs

Luister nu!

Nieuw:
De VO-raad
poll app

Ben jij schoolleider of bestuurder en wil jij op een laagdrempelige manier jouw mening, wensen en zorgen rondom belangrijke landelijke en regionale thema's geven? Dat kan in de VO-raad poll app. Door deel te nemen aan de verschillende polls zorg je ervoor dat het geluid uit de sector duidelijker naar voren komt. We nemen de resultaten mee in onze standpunten en programma's voor professionalisering en schoolontwikkeling. Ben je benieuwd wat er speelt bij collega's? De resultaten van de polls worden teruggekoppeld in de app of via de VO-actueel en VO-raad.nl.

Ook jouw mening geven? Kijk hier voor meer informatie en voor downloaden app.